Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ◆ ЕРА, 23 ИЮНЬ, 1983 ШУ. ◆ № 75 (6797). ◆ Мах 3 кеп.

ДИКА ХОАМАШ

КПСС ЦК июньски (1983 шера) Пленума решенеш чIоагIа дегаш гIоздаьнна тIамйцар Старогрозненски технологически транспорта управлене болхлош. Шоай еррига торонаш сарцагIьа лаьхьай пятилетка кхоалагIча шера тIамйца декхараш хакал хьанза кхоачашдара. Цунга хьежжа да цар доахкш дола къахьегама толамаш а. Ер шу доладенча денз 15 моценга кхачаллехьа 47 эзар тонн хайкъа бохкама мохьаш дIаюха а хьаш, ах шера план хакал ах бутт хьалха кхоачашьярах рапорт деннад цар. Цу юкъебисача ах бетта пачхалкхен плангIа вьрзIачул совгIа дIа-юха хьаргда

5 эзар тоннал чухьяхьа деццаш доле хаьнга бохкама мохьаш. Къхьегама овсарпе пакъаре заданн 5,7 процент тIехкхачийнна. Кхо эзар гергга кепаватт сахьат электроэнергия. ТIехкхачийдинарг кхидолчу техникэ экономически хьожамаш а.

Къхьегта дика хьахьегаш бе укхаза водителаш, коммунистически къхьегама ударникаш Нестеренко Василий, Вахабов Нуха, Тербин Александр, Овсянников Владимир, Долтукаев Ахьмат, Москвичев Валентин, кхы дуккхабараш а. ТIехдика дисциплина йолаш, хаддаза дизельни довгор изадош цар хIора сменагIа нормаш 140—150 процент кхоачашъю.

А. ТИЩЕНКО, пенсионер.

* * *

«Цхьан шера пхи эзар метр буруш а тохаш, цхьан шерах ах шерах сизамина йистейенкхаргъя» яхача девнзагIа шерра социалистически ях Йоарзаьлча Старогрозненски буруш тохара балхий управлене дуккхача буруш деттача бригадаша дегаш гIоздевза къахьегама толамаш доах цхьайтталагIча пятилетка кхоалагIча шера. ТIьоалагIча моценга кхачаллехьа буруш тохара ах шера план кхоачаш а ш. тIабоагIача бетта чотагIа буруш тохай а бархI буровой коллектив.

Ах шера план хакал хьалха кхоачашъячо бригадашта юкъе а белгальяьина дика къахьегаш я буровой начальникаш Басханов Иван Федорович, Спасенов Виктор Петрович, Воробьев Николай Федорович, Захаров Александр Иванович керте латтача буруьдеттарий коллективаш. Цар эггара хьалха рапорт деннар ах бетта план кхоачашъярах.

* * *

«ХIара балха дийнахьа дисциплина тIехдикен хьадар дуккагIен хилийтаI» яхача девнзагIа шерра социалистически яхье а баьрия Нохч - ГIалгIай респотребсоюза чуйоагIача Грозненски производственни комбината болхлоша цхьа бутт дIабахийтабац укх шера шоаш тIамйца социалистически декхараш тIехкхоачаш ца деш. Цудухьа товарни продукци арахецара а из мехкала яккхара а ах шера план кхоачашъярах рапорт деннад 20 июне. Ер бутт боалахьа планал совгIа яра а хийца цар мехкала яккха дархI 600 эзар сома мехка продукци.

Овсара къахьегаран совгIа дикка товдеш комбината коллектив укх шера шийх техникоэкономически хьоккемаш а. Къахьегама овсарпе лакхъяра план итт процент тIехкхоачашъяьй. Планал совгIа продукци мехкала яккхарах, кIезигдар а дуккадар а кходарах, арахецача продукцега дIабеда мах лахбарах пачхалкхена пайда бара задани 103 процент кхоачаш а я, планал совгIа бей пайда атташ эзарош сома мехка Iа.

Социалистически яхье хьалхара моттиг лаьцай Дукаев Сайт - Селим керте латтача шерайни цеха коллектива. Ах шера план кIамалехьа 121 процент кхоачашъяьй цо. Комбината цехашта юкъе хьалхара яхье шоллагIа моттиг лаьцай Хакунаев Михаила кулгалдеча колбасни цеха коллективо. Цхьан бетта план 20-ча июнега 118 процент кхоачашъяьй цо.

Б. КОСТОЕВ.

ЕРРИГАЧА ПАРТЕ ГIУЛАКХ

Вай парте вахаре Iалашхоте боккха лоархIам болаш политически событеш дIайа дар чакхдаьнна кIира. ЦIенкха а лаьрI ца луш тIалаьттар советски наьха терках КПСС ЦК июньски Пленумах СССР Лакхехьарча Совета сесси балха. Пленумах сесси решенеш документаш, КПСС ЦК Генеральни секретарь Ю. В. Андропов СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела харжар масса а мотте берригача наха хьал а доац, боккъонца раьза хинна къоабал а ду.

Пленумах сесси документаш чIоагIа теркам тIа а бехийташ дешаш, вай хIаравар кха цIаьхха а теш КПСС берригача балха кертера маIан, овлагIара чулоацам советски сага йоакхо яр, цун вахар тоадар, из масса вагIоралара дегIаводвалара, коммунизм хьалварах ноттара цун исторически миссии кхоачашъяра эша моттиге хьалхе хьадар хиларах. Вай парте ларх керда саг кхевар кертера де лоархIам дар хинна ца Iеш, коммунизм хьалваре хилийтра даргдеш хьал а дааьнна.

Пленума дийцар парте идеологически, массово-политически балха актуальни дешаш, эша боагIаш бола сецам тIамйцар. Цу тIа КПСС Централни Комитета массава раьза а волаш къоабалйир КПСС ЦК Генеральни секретара моттаьхета Ю. В. Андропов Пленуме дийча къамалагIара программни положенеши выводаши. Царех а еза партийни организацей берригача балха кIийла.

Партийни комитеташтен организацештен, хIара коммуниста боарам бIоцца бехктокхаме йола ха я хIанз хьатIаьттар. Боккъонца Iомае еза Пленумах сесси материалаш, вIашагIтIехьдиккха деза уж кIоаргга дIайовзийтийта царна пропаганде енгем, берригача къахьегамхой дегашта чуйоаае а хьакъалга кхоачае а еза цар идеаши положенеши. ХIаьта кертторалар—тIехьа а ца доаккхаш, латтана дуна дIаюха а ца хьуеш белгалдаь гIулакхаш чакхдаьа деладелар, миллионаш болча парте боаццарий дегаш балха урееттар, наьха теркам доизаче таберра а ца хьеш гIулакхаш тIеоза лийна йолча производственни тIера а ца дуваш.

Вахаре ше дIадехаш хIама да вай идеологически, кхетам балара, пропагандистски болх дегIаенца социализм дIахо органьнгIа товара процессе хьостадече доаьхийча а чоалтанча а декхарий боарама кхоачабеш лакхбар. Массово-политически балхо дизе даргдоацаш дола хIама да партей законей цхьоагIа кха а чIоагIбар, къахьегамхой коммунистически идеяш тешаш хилар, цар политически хьинар, цар теоретически низ айбар. Коммунистий а вай социалистически общества берригача члений а сакхетам вIаштIехьбаккхар духхьал идеологически болхлой гIулакх хинна ца Iеш, КПСС ЦК Пленумо лаьрхIа белгалдьнкхача бесса, еррига парте гIулакх а да.

Из декхар кхоачашдарах латт общества материально-технически база тIера ца доаллаш чIоагI а еш, цунца цхьана коммунизм хьагIарий духовни потенциала берригача низ, цар марксистско-ленински идейность кхоачалургбоаца низ бахке юкъеозарга беда тешаме еккъ. Цунца хьакхул советски экономика, Iилма, культура Iалашмате йоккхийча резервеш кхы а базагIан эффективнагIан пайда эцара йола тера.

КIийлениий кIийле я укхаза хIара сага хьахаька, лекха вовзарла йолаш къахьегара тIахьаеш, юкъара беркат сеедаьна кхара болх бахза баргбоацаш хилар къахьетта изетадеш хургволаш балар. Iалашмате боккхе, боккъьадар хьалча, мах бе даргвоацаш ба кхетам балара дехьаьра къахьегама лоархIам. Белгала къахьегама процессе гуче ма доакхий сага шийна хевра могар, чIоагIбу шийна Iойла, дегIакхул кхоалла низаш. ЦIена а сакхетама а къахьегар — вахара социалистически хьисепе хьалхара кIийла.

Партийни комитетийн организацейн, идеологически учрежденей декхар да моллагIча участка болх беш из наха а. хIара болхло шийна тIадилла гIулакх чIоагIIа теркам тIабахийта, творчески леладеш хулга тIагIертта чакхдоакхаш хилар. Ишта мара кхоачаша йиш яц еррига экономически сфера дIоагIа дола декхар — къахьегама овсарпе чIоагIа лакхьялга. Из ца дича йиш хургьяц вай гIулакхаш боккъонца тоаде, порядок оттае, мехка производственно-технически потенциалех эггара хьакъьалагIа пайда эцара Iалашде, дуниа довкъош тIехьадусаш хилар дIадаккха. Цудухьа да сага кхетам балар къахьегама, идейно-политически, иракстелни, экономически уйлай кердача тайпара формировани яр, дисциплина, порядок, организованность, бехктокхам чIоагIбар — боахаме дарш сане, кхетта социально-политически идеологически проблемаш къастаеш хьалхарча дакъе уоттадеш хилар. Социалистически пачхалкхе чIоагIа хилар латт цига баке нах сакхетам пакха болаш хилара. Цунах латт вай дакъе дIахо чIоагIьяьнарен дегIаахарен хIамах цуьца йиш йоаца къаст.

Сага кхетам балар духхьал хьаддача зиенел сумма керта чу йоалла из хилийтар хинна а ца Iеш, эггара хьалха цунах социалистически общества гражданин, шийн хила еза идейни установкаш, мораль, хьашташ, къахьегама а саманий а неиха культура йола коммунизм хьинаре хьальар ве везаш хилар а лерхIаш, парте хьалхашка оттаду вай информаце, пропаганда, просвещени, кхетам балара средствай боккха низ болча арсеналах кха а эффективнагIа пайда эцара декхар. Из да кепайоазув а, радио а телевидени а, багагIа ю пропаганде а агитаци а культура тайп-тайпара йола учрежденеш. Iилман дешарен учреждений сеть. Цар торонаш сарцагIьяхар, вIашин бувзам а балеш цар беча балха координаци яр, цар балке планаш кертерча халкъбоахамех социально-политически декхарашца айхза ювзар — из да тахан еррига партийни организацей, КПСС хIара члена балха юкъе кертера хила дезар.

Эггара хьалха коммунисташ де дезар да пачхалкхен заданеш кхоачашъяра, продукци дикагIа хилийтара поаттане бу къовсам чIоагIбар, производственни низалех, бийдалах, энергех, балха хенах, капитальни вложенеех пайда эцбелга говдара хьинаре влияни поаттаар, цхьайолча моттигашка гуловдаш дола дисциплина чIоагIъяра деча бапкех хаина йола кампани а гIертар хьадда юхатохар, кердадар тIаэца кампани а гIертар хьадда юхатохар, бюрократизм, шийн ведомствен вахача моттиген гIертар, хьашташ тIех лерхIар гучадуйлача моттигашта дуккъала латтар. Цар теркам тIалоаттабе беза лоархIаме объект я производствa интенсификаци, Iилманен техникаюен карагIдийначча эггара кердагIа дарех эффективни пайда эцбар, массанахьа а доппаче хIаман кхом бер. ТIагIертта хьалпуцца дезза цар наьха хьинар, уж халкъбоахама планаш кхоачашьеза гIерташ хилар, йоадлийта йиш яц айдение цар хьинар. Идейно-кхетам балара болх организационни боахамен балха ца органически вIашагIтохар — белгалх хьаналле дозацуга беда тоха еккъ. Пленума белгалдьй, партийни боалламе кулгалзоне из дIадеийта йиш йоаца ца хилар.

Коммунистически кхетам балара, наьха хьинари инициативен айара золун гIо ду социалистически демократи дIахо дегIайоалара парте кхоча еккъе. Цу дакъе укх тIехьарча хена дукх кIезига дац: БIарчча хьонйцане депутатийн Советийн балама нахацара бувзамаш чIоагIденнад, лоархIаме гIа бола законопроектни дерригачаь халкъо юкъакха практике чIоагIдина дIаэттад, халкъа тIахьаьнахой лоархIам эккхбеннаб, профсоюзий хьинар айдаьнад. Общественни вахаре еррига сферашка демократи дегIайзуенитга хьалхац парте, цу дакъе юкъарое йоацаш производство а. Цунна дола цхьа масал да — къахьегама бригадий хьинаре вIашагIтIехьбоккхийтар цунна стимулировани еллар. Москван, Калуга, Днепропетровска, Свердловска, кхыча городийн цхьайолча юрта районийн предприятей опыта хьалакх бригадий социалистически самоуправлени боккъонца леладара дика форма хилар. Болх беча саьга инициатива дегIайоалара, производства дола дечара цуи лоархIам айбара, хIара советски гражданий ше мехка боккъонца веза да хилара уйла йолаш хьалкхеваре дакъ коьхам веза декхарийла а партийни комитеташ.

Из кхетта дала а наьха общественни къахьегамех хьинар айдара лоархIаме довза цу гIулакхах хIанз а бизза пайда эцац. Из ала доагIа пачхалкхени общественни вахара деккхийча дешарх лоацIа ролени тIаэцара порядкаша дIахо демократизаци яра йолча торонех а. ХIаьта кхетта гласностах, отчетностах. ТIамика, бутсецаш, демократически нормаш установленеш гIулакхашца чIоагI ца еш, гуш яр форма а ненаш, гIулакха моттийта лаладеш хиларца хIанз а йолаш йолча практиках а. Партийни организацей идеологически, массово-политически болх укхаза хьанлерча цагIанара лоархIам болаш ба, цхьан оагIоралара цу хьалькта деза демократи дегIайоагIийта общества материальни торонаш, наха политически сакхетамаш культураш тийна хилар, шоллагIча оагIоралара — кхачьа иэллане хьасуле позитивни лоархIам дар чIоагIдара ма могте гIо дар.

Идейно-политически бола лелабара парте ше лаьца принципиальни наьх хьадда белгалбоахкаеб. Из да Iилман лерда хилар, бакьхилар, реалистичность. Из — таханара чаккхара еа ларда оацаш кертерча идеашца айхза дувзадена хилар, дIахо дIаьлахкинакхьа хIара бола наьх хьадда тум хилар.

Из бувзам дIахо чIоагIбара, коммунистически кхетам балара еррига система эргашанкха товара боккхийча лоархIама да Iилма. БIарчча хьонйцане парте политика сенно балха идейно-политически кхетам балара белха низ сенах латт хьалча, из латт Iилман лерда тIа чIоагIбе хиларца, эггара хьалхалеттача, даим дегIабузаш долча марксистско-ленински теорех когтIортнига ярца. Пленума хьадийтад Iилман хьалхараш сиздезга, мехка хьалхашка латта юкъметтора практически декхарах кхоачашдара Iилман учреждениеш, берригача Iилманахой общественнорадаш чIоагIа тIабебрзабелга. Iилман учрежденей партийни организацеш декхаройла а КПСС ЦК июньски (1983 ш.) Пленума уылазанеш кхоачашьяра къахьетта терка тIеова, гIулакх чIоагIа Iилман разработкаш практически рекомендацеш хиларга кхоачаде.

Парте хьалхешка оттадаь декхараш йоккхий масштабаш йолаш, кердадар юкъедаьхьаш да. ХIаьта укхаза тIерахьо эца деза уж кхоачашдара керттера а цхьаза цаI мара боаца а иннь сагеца, цуи хьашъалца, знанешца, граждански позицеца, цуи дегаца бувзабенна хилар. Долча, хьалхашка латта декхар кхоачашдара Iалашдеза даргдоацар да вай мехка хIара гражданин кIоаргга КПСС-ен Советски правительствен политика йовзаш хилар, хьанйцача знанеш практике пайда эца хоаш хилар, шийн общественни декхар дика довзаш а из гIулакхаца чакхдоакхаш а хилар. Идейно-политически болха лоархIаме декхар сенах латт хьалча, из латт боккхьой классе революционни идеологи, морали, цуи коллективистски психологи, хьаштаьн уйлаш берригача советски наьха духовни сибат белгалдоаккхаш хулга Iаламдарах. Советски вахара хьисапа, социализма фундаментальни мехкамашта хьакъьен теоретически пропаганда а еза. Общественни практикера хьагIалеттаьш мел дар хьаллаца деза коллективизми товарищество, иракстелни уьнгIашах социальни оптимизми болаш, хIара саг шийн кхоане сийрда хургйоалара дог тийша, къахьегаман потреблени, вахара-лелара а болх а культура лакха хилар шийна чулоацам дола къахьегамхой вахара кердабакхало чIоагIъянзен хьахьта хьаьхоктанзен яргьяц.

Идейно-кхетама болх эффективни хилара кертера критери — из наьха политически сакхетамех къахьегама хьинарех боарам лакха хилар. Из лакхбара декхар шоай терхама къахьетта доаттаде деза партийни, профсоюзни организацеш. Советаша, комсомоло, идеологически кадраш, советски нахе кхетам луш, хьехам беш, царна информировани ен мел барна. Парте идеологически, массово-политически балха актуальни дешаш дийцача КПСС ЦК Пленумо, дуйнен хан къовсамашта юкъе латта хьалхашин Советски Союза арахьара политике йийцара а къахьегама коллективех дола Закон тIа ийцача а. Иттазалгаш хоржача СССР Лакхехьарча Совета бархIалгIа сесси партей советски закхьон хIама хьахтоланаш беча дуккхача оагIонех латтача балха лоархIамегIа дола постановаш чулоацад. Коммунисташта, мехка берригача къахьегамхошта вай исторически дIахьалхаенчаьна уллача къахьегIа дIахо бахара хьалда ориентираш енар цар. Халкъа духхьени низ сарцагIдаккхара, цул къахьегамех социальни хьинар айдара тIабебрзабаь хIанз чIахкхача хана, планомерно болх бе беза.

Цу къакхьела Iалашмате боккха лоархIама хила еза КПСС XXVI съезда решенешга КПСС Программа ерригIола кердa редакци. «Партийни программан ерригIола керда редакци, — аьнар КПСС ЦК июньски (1983 ш.) Пленуме ше къамаел деш юкъьоста Ю. В. Андропова, — декхарийла я партешин халкъан къахьакна латта юкъметтара декхараш кхоачашдара низаш тIадерзадара вайна массанена гIо де. Иштта сена вай дарех дика лоархIадоба цох хургба мохк дегIабоалабеча, халкъа хьал-торо айеча вай боакхна цхьалхха Iалашмате боккха керда гIа. ТIамска вай социалистически строй кхы а чIоагIагIа товаешь дерригача дуйнен дIагойтаргья шийн совлакнаш, шийн боакха низ».

Уж декхараш кхоачашдара тахан шоай низаш тIаувайт Советийн мехка партийни, пачхалкхен, боахама органашa, хIара коммунисто, берригача къахьегамхоша.

(Карарча шера 18 июнера «Правда» газета передовой).

КIи-марс: хьалхара денош

Укх шера йиъ эзар гектар мукхи кIаи, бархI бIаь гектар горохи хьалхехьа «Грозненский молочный» совхоза механизатораша. Массехк ди хьалха пареx цхьайолa хьакхатIа кхаьча культураш чуяха йоалаьй цар. Ловзцача юкъа еррига горохи массехк бIаь гектара тIара мукхи хьекхай Iобиллаб.

— Дерриге ялаташ боаьйша кхаьча а кхаьча балхаш сихделга шоватIкъел шийтта комбайни жаткей хургьа кхай тIа хьувкъам чуяхаш — йоах совхоза директора Т. Албаков. — ХIаьта пхийтта балха дайнахьа из дерриги ялат чуийца дакха а дерхI оала. Цу гIулакха цIефхаштта кийчденнад тхо. КIал кIийле йолаш да директора ахар. Шоаш бийза ахархой хилар хьа а хьокхаш, агротехнически бакъонаша дIа ма деххара чакхдоах совхоза механизатораша дерриге кхашнара балхаш. Дукха ха йоаццаш районa колхозашкен совхозашкен лаьтташцарча балхий культура мишта лелаю хьожаш специалисташа лаьрххIа бовча тоххамо хьахьенкхад лаьтта эттара дикагIа «Грозненский молочный» совхоза механизатораша леладеш хилар. ХIаьта царна хьалхара моттиг а хьожаькха.

КIи-марсо хьалхарча деношка дика болх бу комбайнераша, трактористаша, шофераша, кхыча болхлоша. Цхьа саг вац парех шийн балха норма кхоачаш ца еш.

Царна юкъе а белгалбаьннаб горох хьакха а хьекха касарех Iойилла комбайнераш Ушуков Алхазур, Анелалов Николай, Бадашев Махьмад, Проценко Степан, Успаев Лема, Умхаев Iаьли, кхыбараш. Дика къахьег жукх хьокхаш боахнача механизатораша а. Масала, ЖРС-4 яха жатка лелаеш волча трактортиста Радуев Зиэ цхьа ди дIадахийтац цаIи-кхи шиъ норма ца еш. Цунца яхье баьнна къахьет кьонача комбайнераша Альбиев Асланбека, Асхабов Хьалмата, Пашаев Руслана, Алимханов Илеза.

Укх тIехьарча денношка дийлхача догIаша (укхаш чIоагIа эшаш дар) цхьаьарчоа юхасоцадаьд кIи-марса балхаш. Цу деношка а хIама па деш баьгIабац механизатораш. ДIахо йодача хана комбайнаша, тракторашта тешшаме боах бергболаш мельсина оатхалаш чIоагIьеш, хьакха деза дьттe хьожаш, кхы тIа эшараш деш шоай техникана профилактически гIулакх даьд.

С. АУШЕВ.

СУРТАШ ТIА (аьрдехьара аьттехьа): тракторист Радуев Зия, совхоза № 1 йолча отделене управляющи Амхадов Шамсуди (лакхехьа), КПСС ЦК июньски (1983 ш.) Пленума а СССР Лакхехьарча Совета сесси а материалаш ешаш ва делкъийна хIама два гулбеннача механизатораштa совхоза № 1 йолча отделене воккхагIвола агроном Кубиев Гилани.

И. ПЛИЕВА суртaш.

ХЬУВКЪАМ ЛАКХА ХИЛИЙТАРА

ЧIоагIа сарцагIьяьнад «Маяк» яхача совхоз бешахаш лелаеча совхоза коллектив дерригача кхашнаш къахьегам вIашагIтIехьбоакхкхилга дIахо тоадара, дисциплина чIоагIъяра. ЧIоагIа теркам тIабохийт юртбоахама культурай производство алсамьаккхара торонех пайда эцара, пачхалкхенга продукци дуккагIа йохкара.

Кхашкарча къахьегамхоша лаьрхIад 400 гектарах хIаране тIара план 21.5 центнер йолча 25 центнер лакха репродукци йола хьажкIаш чуя, шекара свеклаш 200 центнер, ка бола ялат 20 центнер, коартолаш 170 центнер чуя. Иштта лаьрхIа коалективо планах лаьрхIа чуя совгIа 1000 тонн доакъар кийчде, цу дакъе сенаж плана тIа лаьрхIар 400 тонн йолча 500 тонн, йол — 800 тонн, я. кх. дI. Соакха ехкачул 20—30 процент дуккагIа йохкаргья пачхалкхенга юртбоахама продукци.

ДIадахача шера лоархIализзар совхоза коллектив наайтий культураш. Дуа генараш, коартолаш чуяра а пачхалкхенга йохкара а планех. Цудухьа цкъазе чIоагIIатIа къахьета дешаш ба тIа совхоза къахьегамхой укх шера. Из кхоачанцеш, соакха гурахьен дIадахача Iайн бархI эзар тонн совгIа кхо дилладе механизатораша кхашка. 6000 тонн минеральни удобренеш-ехкай укх шера хьаьккIашта культиваци ечa хIара

кIаш, шекара свеклаш, дуа генараш, коартолаш йийнача кхашка.

Лакхе цIераш яьха еррига культураш звеньяшта дIахьожаяь я. Царна юкъе ба производстве хьалха латтараш лаьтта леладара культура лакха йола механизатораш: Богатырев Султан, Татриев Къурейш, Богатырев Йоакъап, Гиреев Хадиса, Евлоев Муса, Исмаилов Жамалда, Богатырев Руслан, Караджев Хавяж, Караджев Муса, Хамхоев Бек-Хан, Албогачиев Iаддарахьман, Измайлов Абубакар, кхыбараш.

Хьинаре къахьегаш я боахаме доакъар кийчду бригада. Доакъар кийчдара болх сихбаьча бетта шийна еша кийна задани толаме кхоачашъяьй цо. Иштта задани 360 тонн хиннача 500 тонн кийчъяьй сенаж. ХIанз йол кийчъе болабеннаб механизаторашa. Из задани а тIехкхоачашъе лаьрхIа ба уж. Сенаж кийчъеча белгалбаьнна дика болх баьб Гиреев Хадиса, Цокиев Асхьаба, Оздоев Мовле, кхыбараша.

ХIанз дIайийнача хIаманта гIулакх деш ба механизатораш мутIарашта юкъе оасар ду, лаьтта хьоаду, дIайийнача хIамашта моахаш етт, кхы балхаш ду. Дуача генарашта культиваци еча къаьстта дика баьб болх Богатырев Къоасама, хIара сменагIа норма 11 гектар йолча 20 гектара тIа а кхы дуккагIа а бу цо болх. Хьажкlашта культиваци еча хIара денна тIехкхоачашъю смении нормаш Богатырев Йоакъапи, Гиреев Хадживи. Шекара свеклашкен коартолашкен гIулакх дика ду Богатырева Султанен Татриев Къурейшен.

Боахама лаьрхIа йийна коартолаш дика тIаьяннай. Царна гувнаш даьд, колорадски чоапилг латартйоацаш молхаш техай.

Лакха хьувкъам чубара декхар кхоачашдара хьинаре гIо ду специалисташтен подразделенеи начальникаштен совхоза администраце а партийни организаце а.

Боккхача лоархIаме хила еза укхаза дика вIаштIехьъяьккха социалистически яхь. Еррига бригадаштен механизатораштен юкъе шерра яьржай яхь. Планаш кхоачашъяьча производстве хьалхалаттарашта карара кара тела цIе вымпелаш ахчай премеш тел. Дуккхала тийнад уж совгIаташ Богатырев Йоакъапа, Татриев Къурейша, Хамхоев Бек-Хана, Албогачиев Iаддарахьмана, кхыбарна.

ХIанз, кхашкара балхаш сихденнача хана, шийн беррига низ тIабахийта, цхьайтталагIча пятилетка кхоалагIча шере ше тIамйца декхараш кхоачашдеш я совхоза коллектив.

И. БОГАТЫРЕВ,
Назрановски района «Маяк» яхача совхоза керттера агроном.

БАЛХАШ ЛЕРТТIА ЧАКХДОАХ

«Малгобекский» совхозе къаьстта боккха теркам тIабохийт комсий гаьнашта бордоски яха коачал тохара.

Боахаме 227 гектар я хьувкъам луш йола комсаш. Из болх лерттIа чакхбаккхарга хьежжа хьахургьа уж.

— Бордосски коачал тохаш ворхIазза чакхдовла деза тха, — йоах отделене управляющe Алиев Алика. — Ер шу комсашта кильдию балаш дола лазар хилар кхерам болаш да, цудухьа тхо цIенхаштта сарцагIдаьнад царна эшаш йола коачал тохара. ХIаьта хаддаза тIахьожам а лоаттабу из болх дика чакхбаккхаре. ХIана шоалагIа теха довла доакх тхо.

Укх деношка къаьстта дика къахьег комсомольцаша Энгиноев Селимен Энгиноев Саварбиген. НормагIа тоха езар 7 гектар йолаш дийнахьа 12—14 гектара тIа коачал тох цар. Шоай дийнахьара нормаш 50—60 процент тIехкхоачашъю Кушиев Рамазана, Энгиноев Адама, кхыбараша.

Бордоски коачал кийчъеча хьинаре болх бу комсомольцаши Галиева Эсетен Дзейтова Любасн.

С. ТЕМИРХАНОВ,
«Малгобекский» комсий совхоза шофер.

Нох. П. А. Гребенщиковна Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота кхарах дола

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Пачхалкхен статистика органашка дуккхача шерашна беркате къахьегарах а вахча дийнахьа денз 70 шу дизарца дувзадена а Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла Гребенщиков Петр Алексеевича — Нохч-ГIалгIай АССР Статистически управлене начальника.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель
Х. БОКОВ.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь
Н. ПРАВЕНЬКИЙ.

г. Грозный.
1983 ш., 21 июнь.

КХАШКА ДИЙНАХЬА А БУС А ДЕХКА ХИЙ

Шоай беррига виз тIабахийтаб шалински мелиораторашa Кхачан программа толаме кхоачашъяра. Ялх эзар гектар совгIа да районе хиш дехка лаьтташ, ерригача майда 30 процент. Цу лаьтта кхеду гурахьа дув кIа, шекар доакха свеклаш, ялата а силоса а лаьрхIа хьажкIаш, доакъара баьцаш, сом, баьцадаараш санна йола лоархIаме культураш.

1983 шера чуда лаьрхIа да: ялат 35—40 центнер, шекара свеклаш — 350—400, фуальяьха хьажкIаш — 45—50, доакъара единица— 60—70 центнер, кхы дIахо а. Уж ерригa культураш дIайийнача ехкай хIара гектара 25—30 тонн органически 8—10 центнер минеральни удобренеш.

Боахама чура оросительни сеть вегетационни хий диллара кийча йоацача моттигашка доккха тIо доьд НГIАССР Минводхоза Грозненски ПМК, лоацача хана Iалаьмате дукха болхаш а деш. План 110 эзар кубометр хиннача 117 эзар кубометр да по лаьтта тоссаш даь балхаш. Ремонт е лаьрхIа хинна гидротехнически гIирс 65 хиннача ремонт яь гIирс 74 ба. Ремонт яра эпа ха лоац а яь «Предгорный» совхоза сангараш хий чуэеца сихагIа кийчъяра цхьаькха ремонтни бригада вIашагIъеллар. Цудухьа совхозо хий дехка лаьтта 1057 гектар долча укхаза шер-шера хий дехк 1500 гектара тIа.

Совхоза керттера хий дехка майда шалински хий ухача сангарал лохагIча моттиге улл, цу ерригача территорена юхе я 0.5—0.6 метр мара кIоарга боацаш жагIа боалла моттиг. Цудухьа кхычахьа йийнечарначул дукхагIа эш укхаза йийнеча юртбоахама культураштa тIоадел. Цу лаьтташка юиш йола керттера культураш семенникаш, ялата лаьрхIа йола хьажкIаш, гендараш, доакъара культураш я. Ший тайпара бе беза укхаза хий диллара болх, вешта аьлча кIезиг-кIезига дехка деза из, гектара 500—600 кубометр кхоачаргйолаш, амма каст-каста дехка деза. Хий дехка болабеннаб укхаза 20 марта, хIаьта хIанз а дехкаш а латт, планах хий дилла лаьрхIа хиннача 830 гектар йолча цкъара хий диллад укхаза 955 гектара тIа, хIаьта дукххача участкашка шоалгIа а диллад.

Къона специалист Шамсудинов Сулейма керте латтача № 1 йолча отделене, из дерригa гIулакх дIатIаийцад, цудухьа дика бу цига болх хий дехкараша. Даим дийнахьа а бус а ца соцаш болх беш я укхаза 3 догIан хьисапе хий детта ДДН-70 яха установкеи 10—15 саг хий детташ бола нахи. Дика лел цар болх, хIара денна сар-сарахьа дIасал царга хьан мел болх баьб, шоашта юкъе хьрнача яхье хьалха латтар малагIа ва, кIиргагIа цкъаза арахец «молни», хан-ханнахьа ю моральни а материальни а поощрени. Цудухьа дика бу болх Джабраилов Умалта, Дашаев Абдулбека, Азимов Ахве, Хасаров Абдулхьамида, Шамиллаов Шахида, кхычар.

Кхаь насосни станцех, кхаь догIан хьисапе хий деттача установках, кхыча хилаьза аргIоацача механизмех латта ерригa мелиоративни техника эвсьлашка дIаенна я.

Къаьстта теркам тIабохийт укхаза хьайбаш лелдара. 164 гектар доал ферма дукхача шерашка тIаювлаш йола баьцаш йийнача даьгIенашa, цудухьа бIаргчача аьхки кхоаб укхаза доахан тайп-тайпарча баьцашка. Цул совгIа 300 гектара тIа йийнай боахама люцерна, теплицаш доакъара база хьа а еш. Иштта йийнай совхозе планал совгIа шекара свеклаш, уж дика тIаьлыдаь, догIан хьисапе хий деттача установкашца ма эшша тIоадал доаттаю.

Комсаш лелаеш я «Сержень-Юртовский» яха совхоз, амма цуя кхашка а я шекара свеклаш, ялата лаьрхIа йийна хьажкIаш, гурахьа дув кIа. Хий ца дехкача лаьтта йийнарел дозагIа хул укхаза цу культурай хьувкъам, ерригa 511 гектар лоацаш йола хий дехка майда укхаза шер-шера хий дехкара кийчъешшехьа. 10 саг совгIа ва укхаза хий дехка хьоакхаб пах. шиъ л догIан хьисапе хий детта установка. Амма укхаза доаццаш цIа хIама да: хий дехкара гIулакх тIаднила а цунна бехктокхаме волаш а саг ца хилари хий дехка лаьтташ укхаза а теркал деш ца хилари. Цудухьа хий ханнахьа диллац, хIаьта хий диллара нормаш ханашк вIалла лоархIаш а яц. Хий дехка ерзала везача 8—10 сага метта балха аравоал укхаза 2—3 саг, уж а шоай де дезар фуд а ца хоаш боли. хий дехкара техника йовзаш боаца дукхагIча даькъе боккхий пах ба. Цу гIулакхаща хьахьонх агрономически служба укхаза эсала хилар. Цудухьа геттара кIезига беркат да хий дехкарах тIеххьарча шин шера даьннар: гурахьа дувча кIин хIувкъам 10—20 центнер, иштта кхы дIа а.

Боахаме каст-каста хозаш да кхашка дехна кхоачамбоаллаш хий дац яхаш дола пхьамаьлаш. Уж хабараш нийса дац, хIана аьлча цигарча Хулхулау яхача хи чу гIолла Сержень-Юрт уллача моттиге секунда тIехдала хий 800—1000 литра боаме да, хIаьта боахама шин кхашка диллара эша хий секунда 150—200 литр да. Цул совгIа, геттара кIезига лу хиш дехкача лаьтташта органически а минеральни а удобренеш, хьалха цIи лаькхараш 8—10 тонни шоллагIъяраш — 3—5 центнери. Эсала ду кхашта гIулакх.

Цу тайпара хьал нийсдела дIадахача шера «Автуринский» оалача совхозе а.

ТIеххьарча шерашка кIезиг-дукха тоаденнад хиш дехкача лаьттаех пайда ийбара гIулакх «Джалка» яхача совхозе. Шин эзар гектар гаргга да укхаза хиш дехка лаьтташ. Кхоттама хьалаш дика ца хиннача 1982 шера укх тайпара бар чуена хьувкъам: 950 гектарех хIаране тIара яьлар 40 центнер фуальяьхьа хьажкIаш, 455 гектарах хIаране тIара чуена гурахьа дIадийна ялат 28 центнер дар, 250 гектара тIара чуена шекара свеклаш а яр хIара гектара 320 центнер кхоачаш. Иштта бар доакъара культурай хьувкъам а. Цхьабакъда, цу культурай хьувкъам лакхагIа хила йиш бар, нагахьа санна дерригача хиш дехкача лаьттай Б. Саидова бригаде санна йоанхо еш хилча. Укхаза дукха лакхагIа ба цу культурай хьувкъам, вешта аьлча тIеххьарча шерашка цар чукхухь проектни хьувкъамаш. Цига технологе яхача тайпара ду лаьттаве де дезаш доал гIулакх, нормагIа еки удобренеш, цунга хьежжа дуал хий а.

Хьи боахама системана чуйоагIаш я «Южный» яха совхос. 876 гектар да цун хий дехка лаьтта. Къаьстта моттиг лоац совхозе доакъара культураша, 800 гектара тIа я уж. Геттара дика хул укхаза 315 гектара тIа йийна дукххача шерашка тIаювла баьцаш. ЙоагIаш йола тIоадал кхачар бахьан долаш, хьалхагIа мангал хьоакхаше а яьлар цу тIара дага а ца хинна буц. ТIехьагIа лоргьяр йоадаш. Гурахьа дув ялати доакъара культураш йийнача дерригача лаьтта диллад совхозе хьалха дулла хий, планах хий дилла лаьрхIа хинна 1110 гектар йолча 1220 гектара тIа диллад из. Иштта хий дилла кийчъьй боахаме шекара свеклаш, хьажкIаш. Хий дехка майда селла йоакха йолаш а, цхьаькха а яц боахаме догIан хьисапе хий детта установка, хIаьта уж 5—7 хила езаш яр. Царна эзалкаш массехказа тийнай, цхьабакъда юрта боахама министерства а Госкомсельхозтехника а цхьаькха а машина снеаац боахама.

Керттера лостам сони бахьадааараши кхеделга болаш я «Южный» яха совхос. 876 гектар долча шин хиш дехкача лаьттаех тIеххьарча ханналла эсала пайда эцар боахамо, цудухьа лоха дар боахама юхалур а. Укх шера дерригa балхаш планагIа ду укхаза. Шено яц укх шера чудахье беркат а солдаргхилдарах.

М. ХАТУЕВ.
Шалински оросительни участка инженер.

КЕРДА ТОРОНАШ ЛЕХ

«Электроприбор» завода керттерея гIонна йолеи ерригa дехкеи боахама расчета тIаьхьай. Планово-экономически, къахьегамех, алапеи отделий службаша цехашца цхьана хIара кварталe оттаяьча договорашка хьежжа номенклатурагIа продукци арахецара, нормативно-цIена продукци хьаяра, лакхерча категорех йола продукци хьаяр, къахьегама овсарле дегIаахара, товарни продукцега а цхьан изделега а дIадодар лохдара планаш увттаю.

Материальни къахьегамеи нормативай ларда тIа арахецача продукцега дIадодар лохдара йолча завода юкъарча планага хьежжа цу лоархIамеча хьоахазагIа шера кварталашта йола план оттаю хIара цехана плановоэкономически отдело, бетташта из дIа а ехкаш, цо торо хулийт продукцега дIадодар лохдара хIара цехо кхиите даагIа лоац ха. Завода юкъара хулаш бола пайда мел хьахинаб ха. Юкхьанцарча документашка хьежжа завода бухгалтере къоастаду арахецача продукцега дIадодар лохдарах хIара цеха коллективо мел ахча кхоадаьд.

Къахьегамех алапеи отдела болхлоша завода юкъарча планага хьежжа оттаю хIара цехана йола алапе юкъара фонд, хIаьта промперсоналага хьежжа оттаю лимит. Нагахьа санна моллагIча цехо доагIачул дукхагIа алапи дIадохийте, цеха керте латтарашта хьокхаьк премеи дукхагIа доадаь дола алапи массел кIезигаь, хIарансиа дIакьошаьча премех, 50 процентал тIех а ца йоалийташ. Нагахьа санна алапи къахьегама овсарлел сихагIа дегIаухаш моттиг нийслой цеха, кулгалхошта премеи ца хьожаеш соцаю.

Хозрасчетни йолча цехий коллективаша беча балха мах бу хIара бетта дерригача керттерча хьоккамашка хьежжа. Нагахьа санна дерригача технико-экономически хьоккамий кхоачашъьяьле материальни возпаграждени ю цеха коллективана плановой заданеш толаме кхоачашъяраи тIехкхоачашъяраи премеи хьожаяра йолча положенега хьежжа. Нагахьа санна моллагIча керттерча хьоккама плани кхоачашъь еце, моллагIа бахьан нийсденна дале, из кхоачаш ца яра бехке баьннта премеи ца луш ют. Премеи ца луш соцаяр е из кIезигагIа ялара дола дош къоастаду заводерча балансови комиссе, бахьан фуд дIа а хайташ приказ а техе оформлени ю цунна.

Уж а кхы а балхаш дарах керттерча технико-экономически хьоккамий ше бетта план толаме кхоачашъьй завода коллективо. Цу даькъе нормативно-цIена продукци арахецара пачхьалкхеи плана 101,3 проценти товарни продукци маьхкала лехкара задани 103,3 проценти кхоачашъьяй цо. ПланагIа лаьрхIачул совгIа арахийцай 38 эзар сома маьхa нормативно-цIена продукци, маьхала яьккхай 168 эзар сома маьхa товарни продукци. Пачхьалкхенна пайда бара задани 119,1 процент кхоачаш а яь, планагIа лаьрхIачул совгIа баь пайда 105 эзар сом да. Къахьегама овсарле лакхъяра пхе бетта план а толаме кхоачашъьй. Инзза кхоачашъьй номенклатурагIа продукци арахецарей поставкаш ярей алапаш а.

Уж толамаш доахача диза даакъа а лоацаш, социалистически яхье хьалха латташ я укхаза Гребнева Нина Петровнай Халаппоэ Степан Петровичи керте латтача цехий коллективаш. Цар эггара хьалха рапорт делар пхе бетта план кхоачашъярах.

КарагIдийна къахьегама толамаш дика дале а уж кхы а дикагIа хила йиш болаш дар цхьадола кхоачамбоацараш тха балла тIа нийсденна децаре. Ханнахьа хьакхачац е вIалла а хьа ца кхоачаш юс материалаш, комплектующи изделеш, полуфабрикаташ, кхоачамболлаш боацаш хул болхлой. Из бахьан долаш цехий планашта корректировка е езаш моттигаш нийслу. Цул совгIа упаковочни тара кийчъяра эшаш йола хьу хан-ханнахьа хьакхаьхац, цудухьа каст-каста № 6 йолча цеха коллективо план кхоачаш ца еш юс.

Р. ЧИГРИНА,
«Оргтехника» яхача Грознененски производственни объединене планово-экономически отдела начальник.

Ялхагlча сезонагIа хиш дехкача тIехдика къахьегаш хьавоагIа «Юбилейный» совхоза механизатор Нагомерзаев Iаьла. Цунна тIачIоагIъяьча участка тIа массаза а хьувкъам лакха хул, из а цо ший декхар цIена кхоачашдеш хилара белгало.
СУРТА ТIА: А. Нагомерзаев.
З. БАТЧАЕВА сурт.

ДОККХА БЕРКАТ ДОАЛ

Укх шера «Кавказ» яхача совхоза жа лоргача пункте Малгобекски районерча йиъ совхоза жа да лорглаш. 13 июнь хьатIаотташ царна юкъе эггара дукхагIа жа лергад «Кавказ» яхача совхоза болхлоша. 5190 килограмм тха а доахкхаш 1367 устагIа лергаб цар. ХIара дийнахьа болх беш хул итт саг.

Жа лергара балхаш эсала вIаштIехьдаьлад «Малгобекский», «Луч» яхачеи ГI. Ахриева цIерагIчеи совхозаша. КIезига болхлой ба цу совхозашкара жа лоргаш. Цул совгIа, лакха яц цар къахьегама овсарле а. Из бахьан долаш да цу совхозашка жа кIезига лерга хьаар. Масала, «Луч» яхача совхоза юкъ саго 550 килограмм тха а доахкхаш 172 устагIа мара лергабац. Иштта кIезига да вокх совхозашкарча болхлоша лергараш а. ХIаьта ерригача совхозаша лергараш 3725 устагIа мара бац 12032 килограмм тха а доахкхаш.

Балха кхоачам из бу моттиги, чамен мах боацаш бола кхачен массенена а пхьаттара ба укхаза. Цхьабакъда, балха хьокхамаш тайп-тайпара да. Цудухьа лахад мей даьша: «Даар нийса — хьинар сов».

Жа лоргараша юкъе дукха ба говза болхлой. НормагIа 68 килограмм долаш хIара балха дийнахьа 120—140 килограмм тха доахкар. Царех ва «Кавказ» яхача совхоза болхло Грицов Егор. Итт дийнахьа 366 устагIа лергаб цо 1233 килограмм тха а доахкхаш. Цо санна овсарле лакха йолаш болх бу ГI. Ахриева цIерагIча совхоза жа лоргаш волча Бабуев Вахас, Инадаев Iумара, «Малгобенский» совхозерча болхлочо Гардалоев Сульяна, Мусаев Iимрака, кхыбараша.

Тха Даьхен беркат хилар гойташ а укхаза хьалтеха йоалла плакат: «Диц ма де, ностюм ялла аьхинг хул!». Цудухьа, цхьаккха хIама ца дойташ тараза тIа хьатIакхул Магомадова Мадинаси Исаева Хьаваси тха. Цхьа грамм сони-эшаши ца дохийташ тарапа тIа еее, хIара тханка дIаладу Хамхоева Кайпас Конвейора хьисапе. цахаддаш, дIабода болх: классировщицаша Хаджиева Амниатеи Исаева Басиратеи херже цхьалхадовках, прессовщицаша Батаева Тамарасин Шовхалова Айшаси хьоарчадий, пачхьалкхенна дIадахьийта кийчду.

Беррига балхага хьожаш я партийни группеи халкъа тIахьожама поста. Уж ба коммунисташ: Мезин Николай, Муцагов Гелани, Муцагов Рамзан, Темирбиев Махьмад, халкъа контролераш Муцагов Къаьдар, Инидаев Iумар, Атаев Таьштамир, Федотов Георгий.

Н. ВАРАХОВ,
«Кавказ» совхоза жа лоргача пунктера керте Малгобекски горкомо уполномоченный.

ХЬАЙБАШ МЕЦА ЦА ДИТАРА

Ачхой - Мартановски района «Самашкинский» совхозе дукха хьайбаш а хьакхарч а я. Царна кхоачам болаш доакъараш Iалаш ца дарах 1982 шера пачхьалкхенга дулхи шурей йохкара планаш кхоачашъяннияр совхозо.

Из кхоачамбоацар кхы ца нийсдалийтара тоъал лаьтта, техника, кхы мел эшар а денна доакъар кийчлош 21 сагах латта бригада я укх шера. Цунна керте латт йоккха опыт йола коммунист Албастов Ахьмад. Цу бригаде хинна вIашагIъеллай Магомадов ШаIман партгрупорг вола партийни группеи Маашев Хьаж керте латта халкъа тIахьожама группеи. ХIаьта эзамига дац царна хьалхашка латта декхараш.

Укх шера дукха сенаж, йол, силос кийчъе, баьца хьоар дакха дезаш ба бонхама доакъараш Iалашдераш. Цу гIулакха дIайийна я 420 гектар люцерна, минеральни удобренешна подкормка яь йола лоамая даьгIенашкара 900 гектар хула цонаш. Цул совгIа раис а яр совхоза дIайийна. Цох 500 тонн силос еллай боахамо.

ХIаьта, во дIадоаш совхозе доакъараш кийчдара месячник. Цун планах 500 тонн сенаж йолла, 300 тонн йол кийчъе. 50 тонн баьца хьоар дакхла дезаш яр бригада. 15 июнь хьатIаотташ цо еллай 1070 тонн сенаж, кийчдаь 100 тонн хьоар.

— Лоаман даьгIенашка йол кийчъяра болх таханкхоама дIаболабергба оаха. Цу гIулакха мел эша техника а нах а кийча ба. — йоах Албастова. — КIезигагIа яле а 1000 тонн йол кийчъергья оаха цига.

Дика йоахко хьай совхоза дирекце, партийни, профсоюзни, комсомольски организацеша доакъараш кийчдеча нахьа балхацара болам совбаккхара. Социалистически яхья птоташ хIара денна ю бригаде. Хьалхье яьккхарий сийна совхоза центральни конторе цIе байрах урагIйоккийт, «молнии» арахец. Хьовха ца беш бисац тIехьабусараш а. Яхьа итог еш къаьстта теркалъю къахьегама дисциплина, балха дикал.

Доакхал деш цIераш йоах бригадира яхье хьалха латтача механизаторий. Уж ба люцерна хьоккхаш бола комбайнераш У.-Х. Шамаев, Х. Дадаев, хьекха люцерна хьаоаш бола трактористаш А. Хаджаева, Х. Маашев, кхыбараш. ХIара дийнахьа юкъера лаьрхIача 130 — 140 процент кхоачашъю цар шоай балха нормаш. ХIаьта царна юкъе а хьалха лает КПСС райкома член, юрта Совета депутат, цехови парторгенизаце секретара заместитель йола Хаджаева Аман.

Цхьабакъда, ше дика къахьийга Iаш Азман. Ше санна доккхий толамаш доахаш доакъар кийчде тIахьех цо бригадера нах а. Ше агитатор хилара тарра цо царна дIаловзийт хьалхашка латта декхараш, дуац махка, республике, районе, совхозе хулача кердача хIамаех лаьца.

ХIанз нака цо дIайовзийт КПСС ЦК июньски (1983 ш.) Пленума решенеш, цига нов. Ю. В. Андропова даь къамаьл, СССР Лаккехьарча Совета сессе материалаш.

К. ЮСУПОВ.

«Старогрознефть» межкдаьттен гази йоахача управлене заказагIа 140 моттиг йола йерий беш хьалъеш ба Нохч-ГIалгIай гIишлон управлене ПМК-105 вонкхагIволча прораба Р. З. Тангиева кулгалдеча участка гIишлонхой. Республике эггара хьалха из гIишло хьалъеча юкъейоалаьй ларда кIалхара лаьтта хий детташ доха а деш, тIакха на чIоагIдара йола керда метод. Къаьнача методагIа лард йоллача дIадодаш хиннар дукха кходайт цо. Цул совгIа, 30 процент сихагIа еала йоал цIеношта йоллаш йола лард.

Паччахьалкхен планагIа укх шера декабрь бетта эксплуатаце дIаяла езаш я берий беш. Цхьабакъда, участка гIишлонхоша доккхий социалистически декхараш тIаийцад укх шера сентябрь бетта гIишло хьалъяь яккха. Уж шоай деша даьй хургхалар къаьгга хьахьонх пар доахача къахьегама толамаша. ХIаналехьа пенаш хьалдетта а даьнна тIа тхов тиллаб.

Шин-шегIа хьахулаш дац уж къахьегама толамаш. Цун керттердар да гIишлонхоша хьинар кхо ца деш болх баьцар шоай торонех бизза пайда ийбар. Иштта бола гIишлонхой дукха ба цу участке. Цар цIераш йоахача хана вонкхагIволча прораба Р. З. Тангиева цIи яьккхар пхелагIча разряда каменщика, коммунистически къахьегама ударника Алиханов Шудде. Тиъо шу совгIа ха я цо каменщик волаш гIишлош хьалъеча къахьега. Цу шерашка шин балхах тIехдика кхийттав из. Шин опыт, дикагIйола балха методаш дIа а йовзийташ цо хьалхехебаь говзанчаш итташ ба. Балхах тIехдика кхеташ хиларах цун вIаштIехьдоал хIара сменагIа нормаш 120—130 процент кхоачашъе. Иштта дика къахьегаш ва йиълагIча разряда каменщик, коммунистически къахьегама ударник Маргазанов Султан а. Овсаре къахьегарал совгIа ше беча балха юкъе цхьаккха тайпа брак нийсъяллийтац цо.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

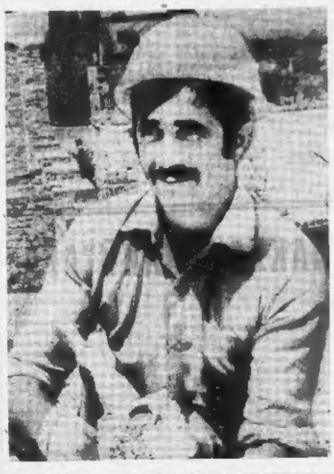

СУРТАШ ТIА: каменщикаш С. Мартазанови Ш. Алиханови.
И. ПЛИЕВА срташ.

Iилмаи техникаи доозонаш

ДОАЛ ДАРА ЙОЛА УНИВЕРСАЛЬНИ КОМПЛЕКС

Дуь-дуьхьача технологически процессашта, чоалханеча машинашти агрегаташтеи деча доала автоматизаци яра советски электротехникашa хьоьй микроэлектроникаеи вычислительни техникаеи тIеххьара карагIдьяьнараш конструкцена юкъе а дикхьа йола доал дара йола универсальни комплекс. Кердача комплекса торонех дуьц СССР Iилмай Академе член-корреспондента «Автоматизаце» [illegible] электротехнически промышленноста Министерства Iилман кулгалхочо профессора Шереметьевский Николая.

— Ала а доагIаш оал автоматизацех Iилма-техническа революце керттера оруди я аьле. Цунна дувзаденна да тахан деррига а — эггара чоалханегIча конструкцей шоай дикал а, эксплуатаци яра уж тешаме хилар а, технологически процесс цIаккха а ца сонаш лелаш хилар а, программа заданеш нийса кхоачашъяр а. Аьнна автоматика юххера луш дар эггара лакхагIа хул станока, машина е конвейерни лине конструкцена из органически чуйодаш хилча, цунах дIа а кийна бIаргча пай лоархIалуш йола хIама а хулаш.

Доал дара системах цунах хьакъоастаде йиш йоацаш дола конструкце даакъа яр аттача декхарех дац. ВIалла дукха ха йоацаш а тIехьа электротехнически оборудоване дуккха тайпаш хьаницача практически де йиш йоацаш дола хIама лерхIар дунах, хIана аьлча доал дара автоматизаци еш укхаза къаьстта шерра пайда ийбора дикка йоакха габариташ йолча метала дукха лоацача, цу тIа а дукха электроэнергия ювча релейно-контактни аппаратех. Кхыметтел хьаллара микропроцессараш араяьнача хана а — хIаьта уж хьаяр дувзаш да доал дара техникерча кердача революцеца — электротехнически производствана автоматизаци яра проблема актуальни йолаш юсаш яр. Цу позице тIара йоалаш яц из тахан а.

ГIулакх мишта латт аьлча, промышленносто арахецаш йолча микро-ЭВМ а кхыйолча микросредствaex а пайда эца йиш йоацаш йола электрооборудовани дукха я. Цун дукхагIа долча доакъоша доал деча вычислительни техникаца сопряжени е аьттув хилийтара даьнъера дIадехараш къаьстта да. ХIаьта цу гIулакха эш кхоачам болаш эргазовлаш йола микросредстваш йоахкаш йоле доал дара объекташарча бувзама устройстваш. Кхыча дешашца аьлча, электрооборудоване ма е вож тайпа дилла а хул доал дара система оттаеш теркалье езаш йола шьй специфика йолаш. ХIаьта нагахьа санна селхен а тIехьи, масала, космически аппарат е атомни ледокол хьадара балхаш де а, хIаьта царца дувзаденна хIама а доалаш, доал дара система оттае а йиш хиннаьле, тахан гIулакх толаме чакхдала йиш я дуккхьал уж деррига балхаш комплексно дой. Электротехнически оборудоване а производствана а автоматизаци еш болча советски Iилманхойи инженерийи балха керттера принцип а хинна дIааттад из хIама.

Цунах хьахиннар да доал дара вычислительни техника микросредствай комплекс хьаяр — МСУВТ — В7, уж я аппаратно-программни модулеш. Элементни база хьисаве шерра пайда ийбаьб микропроцессорехи йоакхийча интегральни схемаехи. Модульни принципой программни Iалашо йиза хиларои дикка шерийр комплекса функциональни торонаш, заккйир доал деча средствай «интеллектуальность». ХIаьта хила а доагIаш цунах хьахиннар — электрооборудованеи технологически процессийн характеристикаш тоандар — лакху овсарле, тешам. ЙIаьхлу болх беш йоакха ха. Доал дара оптимизаци яра оператора взаимодействи яра аьттув хилийтарах воакъостал ду иштта информаци оазала дIачутеларо, дагахоабача хIамай болхаран лакха хиларо, информакхаро.

Таххане а къоастадуш белгалъьяй кердача комплексах пайда ийбеш йола дикка шера зонаш. Эггара хьалха из я атомни энергетика. ХIанзарча ханара атомни электростанци бокъонца хьалйиза я керттера декхар цунна тешаме а кхерам боацаш а эксплуатаци елга Iалашдар а долаш йолча чоалханеча электрооборудованех. Цунна чуйоагIа миллион киловатт ина бола турбогенератораш, ца соцаш питани лоаттаю лаьрххIа йола агрегаташ, керттерча циркуляционни масоса двигателаш, комплектни трансформаторни подстанцеш, доал дарен серийно арахецаш йола реакторан лорайреи чоалхане системаш, дукха кхыдараш. МСУВТ — В7 яхача комплексо йиш хулийт атомни реактора перегрузка системе хIанз латташ долча хьалан АЭС оттальча электрооборудоване кхыча тайпаштеи оперативно доал де. Бос болча дисплее тIа гуча доал атомни реактора перегрузочни устройства бахьах йола шерра информацеш кхухьа символьно-графически сурташ. хIаьта кхитта духь-духьара лертIа доацараш, аварийни ситуацеш, кхидараш дIадахарах йола инструктивни указанеш.

МСУВТ—В7 яхача комплексех эффективно пайда ия бара цхьаькха масал да «Метеор-Природа» оалаш йола космически спутник. Объекташ доал дара системанеи органически конструктивни синтез пф бахьан долаш хьаяьй чоалхане электромеханически комплекс — долча бесса аьлча, вай планета Iалама ресурсаш тахкара торонаш дукха шерье гIо ду космически робот. Цу спутника тIара Iочуук хьатIайийна юртбоахама культураш малагIча хьала тIа я, лаьттанца мел тIоадал я, лаьттан участкашта хинна эрозя, навигаце хьелаш мишта лад, тIерча морхий тIоанаш мишта хьагойташ йола юрта боахама балхахошта, геологашта, метеорологашта, Iалама тохкамхошта бокъха ча практически мехье йола информаци.

Цхьаькха масал — 80 тоннага кхоачаш масса йола кусокаш хьаеш йола электрощлаковеи переплава ю пишташ. Ижорски заводе болх беш йола цу тайпара пишкаш, доал деча вычислительна комплекса кIийлеи тIа Iалашъяь я автоматически доал дара системаца. ХIана кхоачача информаце боарам бизза кхоачам болаш ба оперативни тIахьонам лоаттабара а цу навкъаца слитока дикал лакхъяра эша хьалаш хьаде а. Уж саннарча доал дара системашца Iалашъю дутови болат лоаладу, электронно-лучеви пишкаш, чоалханеча электротермически оборудоване кхы тайпаш а.

МСУВТ-В7 комплексех пайда ийбу Днепрогэса гидроагрегаташта доал дара системашка а, хувцалуш йоаца напряжени Iалаш а еш. Иштта эффективно пайда ийбу цунах сварочни электрооборудоване а, ерригача сварочни цеха параметрашка доал а деш.

Советски электротехникий керда разработка къаьстта перспективни я чоалханеча дуккха саьнаш долча электротехнически производства дукхача технологически процессашта доал дара. Доал деча комплекса микропроцессорех шерра пайда ийбаро йиш хулийт механизмашта процесс соцаа ца социйташ сихха перекладка яйташ йола гибки технологи оалашъяр хьае.

Уж санна йиза функциональни набор, лакха эргономически белгалонаш, информаци хийца кердаяккхара сувал кхоачам боллаш йолча цу тайпарча системех пайда ийбе йиш я машиностроене кхыча доакъошка а.

ДIаяздаьд
Т. ТРОИЦКАЯС.
(АПН).

-ПАЙДА А БЕШ БУ БОЛХ

Геттара дика хьокхамаш гойтуш къахьет тIеххьарчу хана «Сунженский» совхоза дулха доахни кхоабачи бригада. Масала, соахка 94 тонн дулх тIаккхетийтар цун коллективо. Цхьа центнер дулх даккхарга 91 сом и 74 кепиги дIадахийтар е планагIа доагIачул 46 соми 28 кепиги кIезигагIа.

Иштта къахьега ший коллектива новкъостал деча гIулакхех, дIаьо йодача хана де лерхIачох дуйц тахан цун бригадира ОРЦХАНОВ Ювсапа Умат-Гире.

Ма хулла дорстаде гIерташ кхоаб оаха доахан. Боарамал дукхагIа тIаккхетийтача дулхах доагIачул совгIа ахча а лу тхона паччахьалкхено. Масала, хIарайе дозал юкъера лаьрхIача 387 килограмм а долаш соахка оаха паччахьалкхенна дIаденнача 103 бежанах доагIачул дукхагIа 13 эзар сом делар бригадана.

Укх шера хIанзале итт бежан дIаденнад оаха паччахьалкхенна. хIаране дозал юкъера лаьрхIача 386 килограмм а долаш. Царех 5307 соми 68 кепиги доагIар тхона. Из а делар, цул совгIа боарамал дукхагIа дулх тIаккхетийташ дорстадарах кхы а 7162 соми 26 кепиги а делар. Цу гIуланхо къаьгга хьакьокх дулх дика тIаккхетийташ хьайбаш кхабар мел пайдано гIулакх да.

Нестеровская яхача станице юххе йолча хьайбаш дорстаде вIаштIехьъяьккхача моттиге 412 сиргIа я оаха лелаеш. Царех хIаране дозал юкъера лаьрхIача 280—300 килограмм да, хIаьта ноябрь бутт хьатIаккхачалехьа 400 килограммага дIаккхоачадергда.

Цул совгIа, лоам дига доажадеш кхы а 800 къона бежан да. Царех хIаране дозал 200—240 килограмм да, хIаьта гурахьа цIадоаладеш из 300—340 килограммага дIаккхоачаргда. Цул тIехьагIа кхаь-бий бетта кхаьбача хIаране дозал 400 килограммага дIа я кхоачадаь паччахьалкхенна дIалургда доахан.

Иштта из болх бе вIаштIехьдоал тха хIара шера. ХIаьта малагIча торониш чотагIа? Цкъа-дале, хьайбашта Iунал дара балхашта механизаци яь хилара чотагIа. Нестеровске хIана тхога долча хьайбашта Iунал деш кхо саг мара вац. Уж ба Орцханов Iийса, Турчаева ПаьтIамат, Хасуева Малика. Механизаци яь хиларах 412 бежана эша Iунал де кхоабу уж.

Шоззагi-дале, доакъарах кхом а беш пайда эцара чотагIа. Цу гIуланхо вIаштIехьдоалийт дулх тIаккхетийтара планагIа доагIачул кIезигагIа доаккъар дIаахийта. Масала, планагIа 10 единица йоагIача, 8,6 доакъара единица мара йоацц оаха килограмм дулх тIаккхетийтара.

Дулх даккхарга дIадолар лохдара доарIаме да доахан унахцIена леладар а. Из гIулакх лертIа вIаштIехьдаккха йиш хулийта торонаш лех оаха хадданза. Масала, тIа кхоаллена а йолаш моттигаш я тха. Цига бийсаш йоах, дийнахьа йIайхача хана салоI хьайбаша. КIийле бетонах яь я цу моттигашка. Цига Iодика бежан шелал кхийтта цамогаш хургдоацаш кIала ча хьоарц. Хьалха хIара дийнахьа хувцар оаха кIалхьарцар. ХIаьта хIанз из болх кхыча тайпара бу. ХIана?

Укх Iай дар из. Ди хьалхадаь кIалхьарцар деррига хувца карагI а ца доалаш цхьан моттиге дитар, тIа керда ча а дилла, Iуйрийна хьадаьхнача бIаргдайначо цецдаьхар тхо. Къаьнача кIалхьарцар тIа кердадар даьча моттиге гул а деина дийна ухкар доахан. Цун бахьан сиха гучадаьлар. ГIулакх миштад аьлча, тIа кердадар диллачул тIехьагIа, йихе диса кIалхьарцар шордала долалу, йовхал а луш. Цудухьа цу моттиге гулденна хиннадар доахан. Из гIулакх кхетадаьчул тIехьагIа хIанз хувцац оаха хьалха даьккIалхьарцар. Цунца йола тIоадал дIалинкхара тоIаеш тIа гIолла трактор а яьккхе, керда ча дулл. Iап замалахьа хьайбашта бIайха мотт а хургба цунах. ХIаьта кIалхьарцар сов лакхделча бульдозерца цIендаь дIа а даькила, (цунах дика органически удобрени а хургья) цу хьисапе юха а дIаболабергба болх.

Гуйре тIаккхаччалца доахан доажаде йиш хургболаш, ховш пайда эца беза альпийски даьгIенех а. Цудухьа цига хьайбашта доал де бахачарна кулгалде из гIулакх дика ховш вола ши скотник — Джамурзаев Ахмон Борчашвили Абукари оттаваьв оаха.

Дулха хьайбаш кхабарах пайда луш тха бригада мара яц районе. ХIаьта оаха баьча пайдах пайда хул дулха дорстаде тхога къона доахан хьетелача колхозашта а. Масала, пайда баь оаха даьккха ахча. 13 процент мара соца ца деш, дулха дорстаде тхога хьайбаш деннача боахамашта дIалу.

ХIанз тха бригада дулха 2400 къона бежан леладе низ кхоачаргба. Нагахьа санна, бIаьстал юххье колхозаша 80 килограмм хулаш Iаьсий хьетеларе, шу чакхдалалехьа цар дозал 200 килограммага дIаккхоачадулургдар тхога. хIаьта шоллагIча шера январь хьатIаккхачалехьа — 400 килограммага. Цхьабакъда, из иштта хургхиларах догдоахилга мара дац хIанзарчоа.

Доккхий да тха коллективо укх шера тIайца социалистически декхараш. Оаха лаьрхIад хIара хьайбана дийнахьен буси 800 грамм тIа а кхетийташ шера 150 тонн дулх тIаккхетийта. Дагалаьцар кхоачашдара низ дIакхоачар а дергда.

Массаза а санна...

ЦкъайтталагIча пятилетка кхоалегIча шера вай республикерча межкдаьттахошта юкъе эрзача социалистически къе хаддаьза хьалха латташ хьабоагIарех ба «Октябрьнефть» НГДУ межкдаьттахой. ДIаболача пхе бетта даьзача къахьегама тоаемий итогаш йича социалистически къе хьакхара моттиг а хьоавеш, НГДУ коллективана еннай КПСС обкома, Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома карара кара тела ЦIе байракх. Иштта республикански Сийлен улга тIа а йиъьай из.

Дапа а доагIаш уж совгIаташ денна хилар къаьгга хьакьокх межкдаьттахоша даьзача къахьегама тоаламаша. Ер шу доладенча денз цар планагIа лаьрхIачул совгIа даьккхад 3800 тонн гаргга «Iаьржа доашув», заданел совгIа маьзала яьннай 210 эзар гаргга сом мел бола товарни продукци. Къахьегама овсарле лакхъяра паччахьалкхен иван 0,9 процент тIележхоачаш а еш, соахка укх хана хинначул 2,2 процент лакхъяьй из. Планел совгIа продукци маьзала яккхерах дуттхьал пхе бетта заданел совгIа 185 эзар сом пайда баьб цар.

Массаза санна НГДУ цехашта юкъе эрначча социалистически къе хьалха латташ а Ерваендин Клим Бепасанович керта латтача межкдаьттен гази йоахача цеха коллектив. Ерригача управлене планал совгIа даьккхача межкдаьттах дукхагIдар цо даьккха де.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

СССР-о цIаькха хьахьекхад ше машар безаш йолга

— Тха мехка чIоагIIа раьза хиния тIаккхар цIаькха а дIаховийта хIанзарча хьалхарча дунен халкъашта юкъерча хьала эгтара лоархIамегIарча дешай, хьалахарча аргIана сиддаь герз хьаделга юхозара проблема хьакъехьара Советски Союза ховдам боллаш а конструктивни а йола позици, — аьна заявлени йир Маврики яхача паччахьалкхен кхыча мехкашцарча гIулакхий, туризма, эмиграце министра Анил Гайина, ше АПН корреспондента Кокович Леонида Порт-Луи еннача интервью тIа «Шпигель» яхача малхбузенгерманский журнала КПСС ЦК Генеральни секретара Ю. В. Андропова тийначa жопашта комментари еш.

Ю. В. Андропова кердача машара инициативех латт, дIало дуйц министра, планета тIа чIоагIа машар оттабара юкъе СССР лоаца позитивни даакъа. хIаьта уж инициативаш лакха мах беш а я Европе меттел, дукха ха йоацдаш мукъадаьннача мехкашка а.

Анил Гайина цертагIдаьккхар, советски предложенеш халкъашта юкъе цар вIашидувцар кхетадеш хилара атмосфера хьаяра новкъостал деш хилари герз дIадаккхара хьакъехьарча женевски переговорашка уж позитивни фактор хилари. Адамлена хьалхашна латт чIоагIа машар латтача хьалашка дара кхоачагьюлургйоаца дукхаха къестаяна йола проблемаш, хIаьта Советски Союзо баьнь а дир ше машара тIехье лоаттабеча къовсама лидер хилар.

Индийски океана проблема хьакъехьарча Маврикийски правительства позицех дувцаш, Анил Гайина аьлар, ший моли цу регионa демилитаризаци яра а цунах машара зона яра а тIехьа ба аьнна.

Ховш да, Индийски океана тIара эгтара йоккхагIа а ядерни герзаца Iалашъяь а йола США форда тIара тIема бала маврикийски территоре тIа, Диего - Гарсия яхача гIайрен тIа хилар. Американски бIу цига хиларо даим кхерам тIалоаттабу Маврике а цу океана йистошкарчеи гIайреш тIарчеи кхыча мехкий а мукъаленеи суверенитетаи. Диего - Гарсе тIара база дIаяккхар, Индийски океана демилитаризаци яр — маврикийски арахьарча политика № 1 йола декхар. Маврике да а даьд хIана ду а цу дунен халкъашта юкъерча арене шоай лаьтта баха юхабаха гIерташ болча Диего-Гарсо бахархой хьашташ кхоачaшдара тIадерзадаь де доагIаш дола гIулакхаш. Маврикийцаш догдоахаш ба, фордий йистошка дахаш дола халкъаш Индийски океанах ООН йоаза йолча резолюцега хьежна машара зона яр дIадехаш хилар ший документаш тIа белгалдаккха дезаш йолча Коломбо хила езача цу гIулакхашца хьашт долаш йолча паччахьалкхений конференце цу проблема даьнъа зона йоагIаш йола решени тIаацаргхиларга.

(АПН).

АНГЛИ. Мехка массе инIнгера массехк бIаь саг кхаьчав ядерни герз тIадолаш йола американски истребителаш - бомбардировщикаш латтача Аппер-Хейфорд (Оксфордшир графство) яхача моттигерча США тIемафорда база коанаIарашка.

Цу манифестаце инициатораш ба базана юххе вIашагIъеллача палаточни «машара лагера» баха нахи дукхача наьха общественни органисаце — Ядерни герз дIадаккхара тIехьарча болама — моттигера отделени.

Машара тIехьоарий выступлени йоxе а гIерташ Iаьдалаша нах лувцаш чубехк. Аппер - Хейфорде киначa демонстрацена юкъе даакъа лоацаш хиннарех пах а лийцаб.

СУРТА ТIА. манифестаци дIаеккхаеча хана.

ЮПИ—ТАСС телесурт.

Социалистически мехкашкара хоамаш

«ЯНТРА» ЯХА МАРКА А ЙОЛАШ

Горна-Оряховице яхача болгарски городерча «Янтра» яхача складской техника комбината экспортах 70 процент Советски Союзе кхоач. Дукхьала 1982 шера дIаяхьийтай СССР дуъь - дукъача районашка 550 манипулятор, бархI эзар электротельфер, карарча шере хьалхарча квартале яхьийтай хьаха цIи яьккхараш 170, шолагIа цIа яьккхараш 500. Шер-шера тIеххоачашъю предприяте коллективо производствени план, дикал лакха хилра болхлой тепал дола продукци ара а хецаш.

Социалистически Къахьегама Турпал Добрев Петр керте латтача комбинато айхха бувзам лоаттабу болгарски техника йеча фирмашцеи предприятешцеи. «Машиноимпорт», «Автопромимпорт», СССР юртбоахама машинаш ю Министерство, Москвера, Минскера, Бакура, Ижевскера, кхыча городашкара заводаш я СССР цо бувзамаш лоаттадераш. Продукци тешам болаш дIахийта йиш йолаш хиларо торо хулийт керда дараш юкъеккхаьа, продукце технически параметраш тоас, производство алсамъяккха.

Христо КОНСУЛОВ, болгарски журналист. (София — пресс — АПН).

IАЛАМ ЛОРАДАРА ПРОГРАММА

Венгре территоре тIара экологически равновеси ца талхийтара тIаерзаь йола бIаь совгIча темана разработка яр — иштта я 1981 — 1985 шерашка Iилмай Академе институтийи мехка вузий кафедрайи Iалманхошеи специалисташеи белгалъь программа. Боккха теркам тIабохийт Балатон яхача озера фен бассейн цIена лоаттара, гIар-татах лорара, юхеюсарех пайда ийбара заповедникаш тоаяраш хьаяраш тIадерзадаьча гIулакхашта.

Гонахьарча гон даькъера Iилман тохкамаш дара алх бIаь миллион совгIа фортинг ассигновать даьд венгерски правительства карарча пятилетие.

(АПН).

«ПОЛОНЕЗА» МЕТТА

— Гаргарча шерашка керда модель арахеца Iомалла лаьрхIа я Варшавски малолитражни автомобилий завод. ХIана арахецаш йолча польски «фиатоцеи» «полонезоцеи» ийсийча дикна яйгIагIа а экономичнегIа а хургья из машин, — йоах предприяте директора Эдварда Петшака.—700 килограммал тIехдаргдац автомобила дозал, хIаьта по дуаргда бIаь километра 6,5 литр гаргга бензин.

ХIанз укх сахьате тохкамаш деш ба «полонеза» тIа а, хIаьта иштта польски кхыча автомобилаш тIа — фургонаш тIа а оттабергбола низ лакхагIа бола, ши эзар кубически сантиметр боарам бола даймехка двигатель.

Дукхха ха я Польша автомобилаш - фургонаш Советски Союзе экспорта ухийта. Гаргарча хана йолалургья предприяте польски технологе кIийлен тIа ПНР проектировать даьча йизав кердача автомобилий - фургоний серa арахеца.

Шоайл хьалхагIа хиннарел 40 процент экономичнегIа хургья керда автомобилаш.

(Интерпресс — АПН).

ПЛЮС 1500 МИКРОГЭС

ДезткъалагIча шерашка чIоагIIа тIатаIаргба Румынe йоккха йоаца гидроэлектростанцеш хьалъяра — уж гучаяргья мехка иштта тIа кхы а 1500. Микрогэсаша йиш хулийтаргья къаман юкъарча электроэнергетически системана тIалатта нагрузка дикка айе, новкъостал дергда моттигашкара электроэнерги эшаш бола нах кхы а оперативнегIа Iалашбе, моттигашкарча энергоресурсех динагIа пайда эца.

Керда яраш хьаяра а, хIаьта иштта болх беш йолча ГЭС низалаш солдахара а чотах 1990 шу тIаккхоачаш тхьаьллх миллиард совгIа киловатт - сахьат электроэнерги хьаеш хургьй гидроэнергетика. Из да республика гидроэнергетически потенциалах 60—65 процент пайда ийбергба ахилга.

(АПН).

ХАНАЦА ГIА БОАХАШ

ЧIоагIIа теркам тIаоаш бола болх баьб МНР Iилмай Академе математика Института бIлхахоша. Цар оттаьй госхоаш, юртбоахама объединенеш, доакъарий дехаш дегIаахара экономико - математически моделаш хьаяра схема. Цу схема кIийлен тIа оттаьй Центральни аймакерча «Жаргалант» яхача республика йоккхагIча госхоаш шера бертболча баха план. Даьча лоархIамаша хьахьекхад, диллерча методашца планировани еш хилча юртбоахамe продукци алсамъялара аллиш еш йола еррига факторaш терналъюлаш цахилар. Математически модель хьаяро йиш хулийт хIара боахам дегIаахара оптимальни вариант харжа. Теркалъю Iалама явленей цикличностах, юртбоахама зе деш йола хIамаш сбара сухалах, цонехи даьгIенеки пайда ийбара рентабельностах яраш сиина йола даьнеш. Царна ЭВМ тIа обработка йича специалисташка кхоач плана тIа белгалъяьча юкъа бувцаш бола боахам дегIаахара сов ийса программа.

(АПН).

ПРОИЗВОДСТВАНА ДОАЛ ДЕШ ЭЛЕКТРОНИКА

Производствана доал дара хIанзарча ханара методаш юкъеккхувларах тIа-тIа йоккхагIа гIойле йоал Ловечерча болгарски машинаш еча комбината. Цу гIулакха дикка новкъостал даьд информацена электронни обработка яра хьаляа латтача опытах шерра пайда ийбеш йола шоай электровычислительни центр хьаяро. Эффективно болх беш я къахьегамеп алапеи, автомобильник механически заводашка кIийлен тIара материалаш бийдали дIаахийтара учет яра йола автоматизировани подсистемаш.

ХIанз укх сахьате хьаеш латт производствана доал дара цаI йола автоматизировани система, хIаьта цу гIулакха пайда ийц «Интерпрограмма» яхача болгаро - советски Iилма - тохнама института разработках. ХIанзэе а болх беш я система къаьст - къаьста йола комплексаш. Къаьстта перспективни йолаш хIама да промышленни предприятена комплексно доал дара лаьрхIа йолча СССР Iилмай Академе «Сигма-1» яхача доал дара автоматизировани системах тIа-тIа церагIа пайда ийбар.

Борис АТАНАСОВ, болгарски журналист. (София—пресс — АПН).

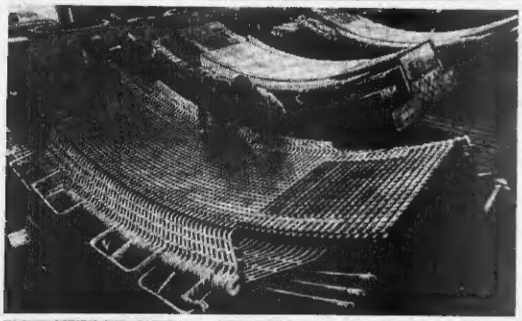

УКРАИНСКИ ССР. Ленина орден зеламеча «Электротяжмаш» яхача В. И. Ленина цIерагIча харьковски заводе шерра баржий пятилетка керттерча пусковой гIишлошта йоагI - йоагIача хана оборудовани лоаттаера тIехьаре бохаш. Предприяте коллективо ер шу доладелча денз 300 эзар сом мехьа хIама ди заьно планал совгIа продукци арахийцай.

СУРТА ТIА: Днестровски каскада лаьрхIа гидрогенератор вIашагIйоллаш латт.

М. ТУРЕИ. В. РЕПИКЕН сурт.

ТАСС фотохроника.

Машари дунен халкъашта юкъера кхерамэлеи бахьан

ДIАЯХАЧА ХАНАРА УРОКАШИ ХIАНЗАРА КЕРТТЕРА ДЕКХАРАШИ

Массехк иттаж шераш хьалха Эйнштейнен Расселен оттадаь «кердача тайпара уйлаш е Iомадалаза» дане а дарг ца хиларах дола дош, къаьстта лоархIаме хиннадIаэттад вай деношка.

Адамлена тахан бокъонца ховш да, ший мукъагIа йола Iалама ресурсаш кховчаяла йиш йолаш хилар а, хIаьта цу процесса темпаш IалаьмateлаккхагIа йолга а. Дукхача мехкашта Iалаьмате йоккхий халонаш ийслу, масала, энергетически бийдал бахьан, эгтара хьалха мехкадаьтта санна йола керттеръяр бахьан. Мехкадаьттен цунах йоаха продукташи йоацаш дисача, хIанзарча ханарча дунено фу дергдар ховш дац. ХIаьта планета тIара мехкадаьтта тоъаргда, прогнозех, алхха 30—40 шера.

Дикка тешшаме ала йиш йолаш да, кхыйола энергоресурсаш маца кхоачалургья а. Газ тоъаргьи 50 шера, кIор — 150 шера.

Мишта дегIаухаргья адамлен промышленни потенциал, хьалхагIа цу энергоресурсех геттара хьоажаш пайда ийбе беза ха хьатIа а кхаьча. тIаккха уж геттара кховчаелча?

Фу дергда адамле, кхачанца Iалашъяра проблемана? Унахцieно лораяра Дерригдунена организаце даьча лоархIамех, духхьала бIаьшере чакхъяллалца йолча хана а, кхача тоъаш ца хиларгIа тIера валв йиш ма йий адамлена 500—600 миллион саг, 200 миллион бер а долеш.

Ювцаш йола къаьстта ший тайпара йола ситуаци а яц, бакъдар аьлча, кхы де хIама доацаш адамаш дисара кеп лархIа езаш. Iилма дегIадара таханарча боарамо, къоасттадаь аьлча, физика, биологи, хими дегIааххаро бокъо лу ала: вай адамаш бокъонца йиш йолаш да кхачан, энергетически проблемаш доазув доацача йIаьххача хана кхы хьалхашка оттаргйоацаш къоастае.

Советски Iилманхоша лаьрххIа техкай ерригa адамле йIаьххача хана дага даляа хIама хургдоацаш энергеца IалашъяраI торонаш, эгтара хьалха атомни энерге чотах а еш. Вай данеех, тIайоагIача хана яхара а дегIаахара а мел эшача энергеца моллагIча масштабех Iалашъе торо йолаш я адамле. Вай юкъа а вайна ийса хета а ханаш шоай боарамга диллача эзараш шерий лоархIам болаш я. Уж ханаш латт, кхыметтал хIанз реализаци е йолаьуча ханага дIаккхоачаш латта а наха хьалхашка бокъонца доазув доаца горизонташ хьаелла торо йола а термоядерни энергетика дегIаахара перспективаш юкъе а йоацаш йолча, ийса хилар гучадаьнна йолча расчетий кIийлен тIа.

Энергетика цхьаккха доазув а доацаш дегIаккхувла торо йолча адамлена могаргда тахан йовзаш ярашта вIалла тара а йоацаш йолча Iалама ресурсех пайда ийбе, масала, геттара кIоарга доаххка рудаш, е дуккхача искусственно хьаеча материалех.

Iилмана варагIдаьннача цу хIамаех а кхыдарех а пайда а ийбеш, хIаьта иштта генетика, биотехнологе деррига тайпаша тахан вайна дала йиш йолчох пайда а ийбеш, вайна могаргда Лаьтта баха беррига нах, кхыметтал нагахьа санна уж шоззакхозза совбоале а, кхачанца Iалашбара проблема йизза къоастае.

Амма вайга цхьаькха а дулургда: дунен термоядерни катастрофе кIезигагIа доахе а ах адамаш тIера даха а адамле ше кхоаенга даха дог доацача яккха а. Къайле йоаш дац, хIанзарча ханарча дунен тIа дата гIулакхаш, цу энергетика проблемаши решенеши юкъцаш йоаш из де гIийртача тайпара, адамлена кхо эзар шера из яхаргхиларах дола венсель язде вай йиш йолаш ца хилар. ХIаьта укхааз Iилма дешаш дита а дита, политикахдувца дезаш, вIашдухьала латтача шин системах, кхоаненца царех хIаране леладеча гIулакхех дувца дезаш-ийсденнад.

Адамлена маьрша кхоане Iалашъе гIерташ, машаран адамашн чIоагIIа дукхадеваш ше-ше хиларах, дувцаш да, ховш долчa беса. Вашингтоне а Москве а вIашитара долча дешашта тIеххьадоагIа гIулакхаш, вIаши тара доацаш хьадоагIа иттаж шераш да. Вай лерхI тайп-тайпара социальни системаш йола мехкаш йIаьххача хана машаре цхьан даха йиш я аьнна. ХIаьта США лерхI социализм дIа ца яьккхача машар хила йиш йоацаш. Са дагадохийта безам ба: дунен шоллагIа тIом социашехьа дар, цу тIем тIа 20 миллион саг гражданаш байнача Советски Союза оагIорахьарча «кхерамах» геттара дукха ийде а дувца а ВIашагIкхийттача Штаташка болабелча. 40-гIа шераш чакхдоалаш лаьттача а 50-гIа дараш доладеннача а хана дар американски журналаш тIа цу хана 50 гаргга хиннача Европерчеи Азерчеи американски авиабазашкара Советски Союза превентивни ядерни хIамаш еттарах дола карташ арадувлаш. Де лерхIаш хиннар дар «Россе Уралал лехьаккхоссар».

Советски Союзе ядерни герз хьадаь дацар (из хьадара балхаш де доладелар вай Германели ВIашагIкхийттача Штатели 4—5 шу тIехьагIа). Вашингтоне «Дропшот» яьха СССР духьаларча ядерни тIема план оттае болалуш. Президента Трумэна чIоагIъяь хиннача цу планагIа Советски Союза духьалара тотальни тIом болафе лерхIаш дар 1957 шера. ТIаккха керттерчарех цаI США шийна ядерни герз юхатохар кхераш хилар а долаш хинна массехк объективни бахьан юкъеэккхара гIа кхоачаш ца хулаш ниса из план-м мича яр цу тайпарча планех тIеххьара план.

70-ча шерашка къаьгга гучадаьлар, СССР духьала болабаьча тIемо агрессор болча мехка «из раьзи хургбоаца зе дергхилар». ТIеккха ма йолаелари кхоккам лаьгIбалара, мехкашта юкъера гIулакхаш тоадара, машаре цхьан дахилга вIаштIехьдаккха гIертара процесс. Цу даькъера инициатива Советски паччахьалкхен яр. Цу гIулакхо шеко йоацаш сий доаккх вай мехка, цун правительства. Амма сиздаь герз хьадар, вайна ма харра, лаьгIдалазар.

Цул совгIа, 80-гIа шераш доладеннача юкъе из гIулакх геттара сомделар. Советски Союзага «дестабилизаци е гIерташ я хьо а яхаш, дерригача дунена хьалхашка шоаш йолаелар ВIашагIкхийтта Штаташ гуччахьа хьала дестабилизаци е. Шоаш ракетни ядерни аванпост е лаьрхIача Европе а башха къайлаяхьа гIертац шоай цIенна гаьнна «доазув дола» тIом болабера аьха ядеш. Из да шортта бийдал йола районаш уж хиларах тарра. тIеххьарча хана чIоагIIа США безам тIалатташ йолча районашка а. Ший доалахьа кхоачамболлаш дукха энергоресурсаш, духь - духьа минеральни бийдал йолча Советски Союза дараш мо дац ВIашагIкхийттача Штатий гIулакхаш, цар доазол дехьара тIаккхуь, ховш долчa бесса. 35—40 процент пайда эцаш йола минеральни бийдали башха совгIа эшашагIа йоацаш ах энергетически бийдали. ХIаьта духхьала цига ВIашагIкхийттача Штаташка (ший доалахьарча ресурсай чотах яхача, кхыча социалистически дегIаухачеи мехкашта цу даьнъе гIо деш йолча а шиниа а оагIонца гIойле хуле: уж ресурсаш капиталистически мехкашка йоxна кийча йолча Советски Союзе а доацаш). дийттад, хIаьта цкъа дийтта а Iийнадац, бийдал Iадашьяра тIема ийзех пайда эцара тIахьехаш цIогIарч.

ХьатIайовгIа ха машаре хилийтарга бода никъ бац вай деношна США дехаш бар, цо лех Советски Союза духьаларча, политически система из хиларах тарра социализмана духьаларча тIема кийчо яра вариантащ.

Цунца дувзадена ца оалаш Iезаш со Малхбузен Европе кхы а американски ядерни ракеташ дIаийсъяра уIлаех боаллача Iалаьмате боккхача кхерамах. Американски данех а, дIатохалехьа тоха герз дола гаьна яхара низ юкъера бола уж керда ракеташ оттаяро хьаергьар вай мехка керда стратегически ситуаци. ДагадохийтаргдаI аз, США, СССР из хIама даьча тайпара, ядерни герз хьалхагIа дIа ца тоха декхар тIа ца ийца хилар. Цунца дувзадена кхетадулургдолаш хIама да, нагахьа санна ца ховш гIалат даьнна а, цхьаннахьа духхьала цхьа «евроракета» араиккха моттиг нийсъелча вай континента мел кхерам тIаоттаргбар. «Першинг - 2» ше хьоналча дIаккхоач ерригa а 5—7 минута. долче вокх оагIонна принципиальни решени тIаэцара юса хаьзай кхетадечa тайпара, геттара кIезига хургьяр. Къаьстта кхераме да ха селла кIезига хилар.

Керда ракеташ, цу тайпара, араьлча геттара лакхлургбар ядерни тIема кхерам. Европа вахарах пулкна тIара вахар хургдар. Аз дувца а дувцац. ВIашагIкхийттача Штаташка Советски Союза а кхыча социалистически мехкашта а Iалаьмате йоккха эшал е лаьрхIа йола керда ракеташ хьалхагIа дIатохара план кхоачашъяраца бувзабеннача кхерамах. Цу хьакъехьа, боккъалдар аьлча, цхьаше а хила йиш яц шеко: Советски Союзо бутаргбацар шийна теха мохк хIама юха ца тохаш а е йоагIача тайпара цун кхел ца еш а.

ГIулакх иштта нийсделча ВIашагIкхийттача Штаташта хила тарлуча зен боарам мел хургба-м хетаргахьа мара ха йиш йолаш дац. Цунца дувзадена дувцаргда аз ядерни энергетика областерча специалисташта ховш дола цхьа хIама. Из дувзадена да атомни электростанцешта хIама тоха тарлуш хиларца. Цу хьакъехьара анализ яьй «Сайентифик Америкен» яхача журнало. (Атомни электростанцеш йохаяра герз ца тохарах йола советски предложени, ховш долча тайпара, тIа ца эцаш йитай). Цу тайпара хIамаш йийттача хургдолаI хIама да атомни электростанцешта гонахьара бIаьш километраш йола аре вахара пайдана йоацача яргхилар. Иштта хIама нийсделча эгтара чIоагIагIа зе хургда атомни электростанцеш эгтара чIоагIагIа кхотаенча, вIаши гаьна йоацаш йолча мехкашта, хIаьта иштта территори башха йоккха йоацача мехкашта.

Вай мехка хIанз укх сахьате кIеззига мара яц атомни электростанцеш. Цар лоархIаш бола низ 15 миллион киловатт ба. США — 65 миллион киловатт гаргга. Къаьстта гуш да, нагахьа санна ядерни хIамаш дIа а юха а етта йолайой, кхерам, дагадоххарагIа аьлча, США санна ца Iеш цIаккха а гIулакх миччa бесса нийсделча а ядерни герз хьалхагIа дIа ца тоха чIоагIо яь йолча Советски Союза чул дукхагIа тIаоттаргба ВIашагIкхийттача Штаташта.

Вай дерригаш а дахаш йолча планета бокъо лац сага ше (планета) миллионаш шерашка дийнача хIамашта цха а дегIааха а ниш йолаш хиларах шек яккха. Тахан глобальни а тIехьатетта йиш йоацаш а лоархIаш дола деррига дешаш, къестале йиш я массане а цхьан шоай низ тIабохийте. Iилманхоша цхьан цу достамагIа балхаш дойя. ХIаьта цу гIулакхашта эша средстваш шеко йоацаш, корайоагIаргьяр, тIемах ший дешаш къестадара йола средство ца е адамлен хьаькъал а куле низ а кховче.

Кердача тайпара уйла яр, деррига кердача тайпара леладар бокъонца баьндолаш дика дартдоаца хIама да. Сона хетачох, адамле из хIама де низ кхоачаргболаш ойданьнай.

Анатолий АЛЕКСАНДРОВ, академик, СССР Iилмай Академе президент. (АПН).

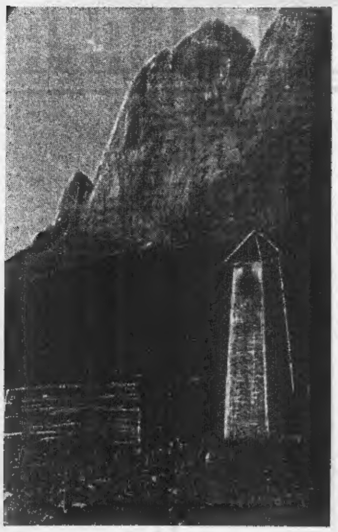

ДIаихача замай оаз

Нохч - ГIалгIайчен лоаменашка хозача, са дога хьамсарча моттигех эррига а ши-кхоъ я массаза а уйла шоашкахьа тIаувзаш, аlамига волча хана дена уж дукхаезаенна, дагзахача цар дот чIоагIе деттадолийташ йола моттиг. ХIана а, аккенара экспедицини цхьан сезона дьаккхача сурта бlараьнежача дукхе а хIамаш дегаух. Эса чIоже пхи шу хьалхе дена се ца хиннига диц а деле, гIалгIай Эгикхалле ахоча юртера Джайракой чIоже Бодача новкъа дукъаъ. Дукха а шераш хьалха санна, се тIеквоалаш летташ санна ва телу.

Укхазера, укх нахкъа такилге тIара, кхерех еттача ширача гIалай боаьхаш доккхийча довкъий чхерашца дIаувш санна мара бlаргагац. Цу такилгагара массекх гIа чхера тIара чхера тIа воалаш Эсах аьрдехьара хьаккетача хих тIех а ваьне баьццарча гузнга тIара дlахьожача хьадухьалъотт Iовlашкеяке, том этта уппа Оздик яха юрт.

Хьагуш я тоIlа эгIа «чIоагIелеъ» — нах чубеха кхоззе вlашнтIаръаь гIала. Из хьалъетта тIай геттара овлийташ вlашнадийша да, цар къоарзале корийи тIема корилгийи къоргаш, воддаше а шоллагIча этаже тIа вуга ниl хьалле моттиг ниатхъе мара къоастала. Шема яра йола гIала я-кх. Вокъда, на цаl зинна Iац цу хьсса уппача юрта.

Мелла хьожайнна а фотоаппарето чулацац цу айеннача лоаман бер чу, хозача моттиге хьалъяь эррига а чIоагIаланаш-гIалаш. Из-м кхотадеш а да, хIана аьлча, моллагIа а укхаза еанача бlарг эггара хьалха тIаотт хозача, куцалахьа нийсса урагIъяко латтача, тоамболча, вай лоаман архитектурега диллача а бlарг тIеозаш йолча тIема гIалево — вlовно.

Вlов — моастагIех моттиг пораяра центр. Го баьккхахьалхьача гIонна йолча гIишлоша моастагIчун цунна тIакхача аьтту Балинтац. Цуй дуккхача тIема корешкара еттача топаша гонахье мел йолча гIалай наlараш лораю, моастагIчун уж карайнга вlаштIехьдергдоацаш. Цул совгIа вайнахьа вlов шиь лакхача аlугайца эррига юрта архитектурин кум чулоацаш компонзици а хила дlаотт. Из ишта хоза дlатарлу гонахьарча лоамашца а, цар ирача босенашца а, дуттарча ахкашца, йокхийча чхорашца, докхама ЦIей-лоам дукъаца.

Духхьал из гIалай комплекс бахьан долаш а Оздик лархIа мегаргьа XV—XVIII бlаьшерений исторей культурей ше мо кхы доаце памятник. Укхаза да маьтсела дии гIирсаш, дукха а боахама гIишлош, доккха деце а, дина эьалдаь малхеркаш.

1969, 1971, 1978 шерашка со керта а волаш хиннача археологически экспедицеша Iомадир цигара шира хIамаш. Хиннаб укхаза дукха а са коллегаш.

Хьажапаш. Нохч - ГIалгIай республикански музеа, гIехьарча хана Нохч-ГIалгIай историе, социологе, филологе Iилма-тохкама института, Л. Н. Толстой цIерагIча Нохч-ГIалгIай пачхьалкхен университете арахийцача кадамешка... Хоьрга шоана, мел боккха исторически мах болаш а укхазара оахкаш лехтен кlалкара корадь хIамаш.

Лоаман ГIалгIайчен культура цхьаккха а оагIув яц укхазера кораьча хIамаша къе ца гойтош. Уж тайпа кхы доаца башка-дика Iедсеькхаш, тIаьснаш, гебагIаш, тIадуехадаьча бераьний бизза кхоечам, мако сий деш, поархIаш хиннача кхелнахьа кур-лаьрс оалеш хинна, элгац-кийнаш а тIехь, деккнен пхьегlий бlаьрча коллекцеш, кхелнаха лелаль Iальмате дукха, духхьала гIалгIай мара ца хинна, ега дото хIамаш... Эрригаш-м лаьркIа а вергвацl ЧIоагIе уйла тIеозаш а мехха а да юкъерча бlаьшеренашка Оздике баьхача нахха арахьарча бувзамашга тешал деш дола хIамаш. Закавказьерча герзий тайпаш, дошоцен дотоцен дега пирсаний кlадаш, бос тоабу малхбоален басераш, гаьнера ькхиха озагIйолча сийзгий гаьнаш, дийлергаш, кхыдараш — моттигерча общества торо йоачар къулбаьхан лоалахоцца хиннача бувзамашта дола тешал. Дукха а Россера (эрсий мехкара) кхиьха кlамаш а (аьшка мангалаш, урсаш, кlодарч, чуъекне кизгаш, наlарашка эзка чlогаш, болат, маьхий, кхыдараш). Цар тешал ду укхаза баьхача наха эрсий городашцен юрташцен тIехьтIехье дагlабоагlаш хадданза бувзам лоаттабаь хилера.

Духхьала цу бувзамий къулбаседохьерча лостамо къоастаьй укхаза бахача наьха дlахора кхел. XIX-гIа бlаьшере йолалуш хиннача йоазоний документаша а йоах «дальногалгаевские», вешта аьлча, лоаман ГIалгIайче баха нах кlезигпуш хилар. Цу замалехье Оздике беррига а баьха нах биъ дезал — 28 саг мара хинна ца хилар.

Лоаман ГIалгIайчен юрташ Iойоассаллар — законагIа хилла йоагIара процесс я. ХIанзчул шин бlаь шу хьалхе шоай лоlамагIа Россена юкъебаьхачул тIехьагIа хьаллаелар лоамашкара шьрача, дlадийнар хьуекъача аьттагашка баха арабалара йоший торонеш. Цу болама керта бар шоай тейпан гlалаш, малхера кешамаш, исторически реликваш санна юта а юташ, Iоарабаьхна Эса чIожара нах. Царна тIехьа бар Оздике баьха нах, дlаьта Советски Iаьдала шерашка цlенбенна лоамашкара Iоарабаьлар уж.

Лоамарой вахар эргадаьххара вай ханарча законагIа цу гIалашка нах бахе беза за кхы юха а йоагIаргйоацаш дlаьхнай.

Бакъда, цига баьхача наькха тIехье укх аьтта мел ях, вайназьха дlеахача замей, хIанзерча хана Iилма мел долча хана даим теркам гlалаттаргба исторе оагIонах цаl йолча Оздик яхача юрта а. Дукха ха йисаяц Эса чIожа лакхехьа гIолла Трансказхазски машинникъ чакхбала а. Ширдаьннача Оздика гIалай ленашта гургба тIеккха цкъа ихараш цlаьккха укаш шийна зерате уха нах.

В. ВИНОГРАДОВ,
РСФСР а НПАССР а Iилма заслуженни деятель, профессор.

СУРТА ТIА: Оздик яхача юрта цхьа моттиг.

Автора сурт.

ФИЛАТЕЛИСТА КАЛЕНДАРЬ

Укх бетта къона филателисташ хьежар дунен хаккъашта юкъера бераш лорадаре Дена хетаь республикански пионерий Дворецa къоначa филателистий клубa кийчъячa «Ираз — дерригача бераштa» яхача коллективни экспозицега.

Филателе ээьб литература а искусстве а мел хувам йола событеш, хьожаргда вай укх бетта цо фу дездаьд.

6 июне ГIоргоьмача композитора А. И. Хачатуряна 80 шу дузаш СССР бувзама Министерства аразийцай цуина хетаь марка. ХIаьта 7 июне 135 шу дизад французски живописца Поль Гогена (1843—1903). Цу денна хетаьь вай мехка санна маркаш кийчъяьй ГДР, Венгре Франце.

21 июне 100 шу дизад советски эздаркочун Ф. В. Гладкова (1883—1958). Советски литература юкъе дикка моттиг дlалаьцаш я цун хьалзарча социалистически мехкарча болхлой класса турпалча къаьгамах йола «Цемент» яха роман. Ф. В. Гладкова 80 шу дузаш 1963 шера араьяьна почтови миниатюра бона я филателисташта.

1888 шера 23 июне Лилле дlаьннад тIехьагIа дерригача дунен пролетарски гими хиннa дlадаха илли — «Интернационал». Из эздьраш ба: Французски поэт-иллеча Э. Потье (1816—1887), французски композитор П. Дегеттер (1848—1932). «Интернационал» дlаьяна 75 шу дузаш ГДР-е арахийцача маркаш тIа гойташ цхьаьнаб авторий. 1964 шера Э. Потье 150 шу дузаш араьяьнай поэта портрет тIадола марка.

Вайна гуш мо хилара, филателе терко ю литература а искусстве а деваь.

П. МИНАЕВ.

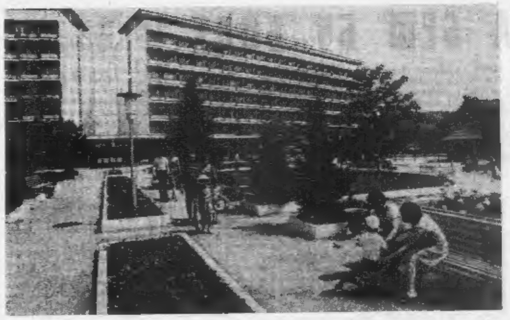

600 совгIа санатории пансионати кхыйола дарбаш-моташал тоазра учреждени а мехкa йоккхагIйолча курортни зоне — Краснодарски крае. Дарбан хиш, кlаьдача климате, кlаьхнйча баьццагIаша, Iаьржача а Азовски а фордий башха дикача ханжаша тIиуьэ укхаза мехка масса а мlаьнгера салоlа нах. ХIора шера края здравницашка шоай могашал тоаю миллионаш болча наха.

СУРТА ТIА: Лермонтово яхача поселкера «Главтюменьнефтегаз» яхача производствени объединене «Лермонтово» яха дезала пансионат.

Е. ШУЛЕПОВА сурт.

ТАСС фотохроника.

Редактора заместитель
М. М. ХАМХОЕВ.

ЮРТАРЧА КЛУБА ВАХАР

Цхьайолча моттигашка болх беш болча клубай заведующеша мел эшаш дола хьалаш деце а кулгаш вlашнадехка Iо ца ховшаш тахканарча хаю дlадехьача тайпара шоай болх дlабахьа гIерт. Дега хеттача тайпара болх дlа ца боде а, бакъда аз ишта дlабахийта гIерташ къахьег цар. ХIаьта юххера а шоаш кхача гIертачунга кхоач. Из ишта хилар гучадаьлар сона МагIалбика района Чкалова поселке яха цlаетча.

Района культура отделе аьлар сога Чкаловски культура ЦIа ГI. Ахриева цIерагIча винсовхозаца дика бувзамаш лоттаеш. Боахама производства гIо деш за ьенна. ХIаьта гIо яшаш ба из боахам, хIана аьлча укх шерара цун толамаш гIадаугаш дац — тIехьадус клат кхедар, шура янкар лолденнад, и. кх. дl. Бакъда, Чкалова поселке блокнот хьа а ца делаш. Шаянаар со, динагIдола боахамаш лале а. ХIаьта боахам тIехьабусарех бале а къахьегамхой хьашташ кхоачашдеш бола культболхлой дика болх беш хьабоагIа. Уж ба шоай гIулакх дезаш бола, хьадеш дар алхха даьд алийта а ца деш, цlенача дег тIара хьадеш бола нах. Культболхлошца: клуба заведующеца Зубайраева Айманеца, цун йишийца, художественни култадхочуйца Iайнайца, библиотекараца Хамидова Падамца ГI. Ахриева цIерагIча совхоза шурий-товарни ферме яха хилар со. Бlаргадайра ишта тIадбаха тIайнцар хьайбаш лелалерашна шоай болча баьлка хьаьний.

Выступлене программа йоккха яцар. Бакъда сакъердамен кlоаргга чулоацам болаш яр. Падача къахьегамхошта довзийтар керда книгаш. Цул совгIа, къаьстта теркам тIабохийташ дийцар хьайбашта хулаш дола лазараш а, царна дарба дар а дувцаш долча литературах. Аймане гулбеннарашца «Кхачан программа юкъехьа даакъа» яха беседа йир. Цо дийцар Кхачан программе лоархIамах, боахаманий хьайбаш лелалерашта хьалхашка латтача декхарех, белгалбаьхар цу лоархIамеча гIулакха дикка даакъа юкъехьош хьабоагIа доярка Ра-жалова Хамсат, Дарситова Фатима, Iаьсий лелалер Турпиева Заоу, кхыбараш.

Цул тIехьагIа художественни самодеятельноста хьинарерча доакъашхоша — бухгалтера С. Ашихановас, болхлочо А. Алиева, диспетчера З. Ранкаповас дlаьалар вайнахьа иллеш, халхараш дир. Наьха гIоздьнна делча бlаргех го йиш яр культболхлой цига безаш я кастката хулаш а бола нах болга. Бакъда, доярнаша ма аллара эггара дукхагIа ферме яй кул юртарча клуба заведующи Зубайраева Аймани.

— Аймани — тха дикагIйола агитатор а пропагандист а я, — аьлар сога болхлоша.

— Аймани шиэ гIулакх дезаденна, ший хьинар а вна а цу гIулакха дlатуш йола саг я. Нагахьа санна цо цхьа хIама де, мероприяти чакхъдаккха лоархIе, лаьрхIар чакхдаккхалла сатуваш яц из, — ишта йоах Зубайраевах Вознесенскерча халкъа депутатий станичи совета председатела Герасименко Мария Степановнас.

— Даим а наха юкъе хила безам ба са. Цул совгIа наха юкъе хила езаш ба са болх а культура отдела лекторски группа член хилар а, — йоах Зубайраевас. — Дояраш, комсаш лелаераш, механизатораш болча йода со каст-каста, дунен тIарча хьалах, боахамерча тIехьарча кердаларех дувц царна, хIаьта цох беседа хьахул. Беседа пар сайта хаттараш дергдолча тайпара е гIерт со. Ленин еш хилча дукхагIа терко ю аз моттигерча материала, дикачох а кхоачамбоацарех а дувц. Са болх атта ба ала йиш яц, хIаьта а сона дукхабеза из. Цудухьа дукха ха йоацаш аз чакхъяьккхай культурно-сердалон училище.

Цу хьинар долча кхалсага ше болх беча итт шера карагIдьайнад юртара клуб ГI. Ахриева цIерагIча винсовхоза къахьегамхой дика салоIа моттиг а яь дlаоттае. Традици а хиина дlаттад клубе производстве хьалхалаттараша, поселка тIема ветеранашца—хIанз а къахьегаш болча Л. Гулаевца, Э. Халадовца, А.-Х. Мутиевца чаккхоахаш доля вlашагIкхетараш, эскаре болха нагирхой торжественни хьале накъабахар. Дукха ха йоацаш эскаре болхаш накъабьлар боахаме къахьегаш хинна комсомольцаш В. Исиев, Р. Хадизов, Р. Гулиев.

Клуба заведующе кхо шу хьалха вlаш а гIт еха нагирхой самодеятельни театр. Цо уттаеча интермедеша, эlамигача спектаклаша, монологаша къовсам лоаттабу вай вахарца товш доацача ширдаьннача Iаьдалашца.

З. СОЛТУКИЕВА.

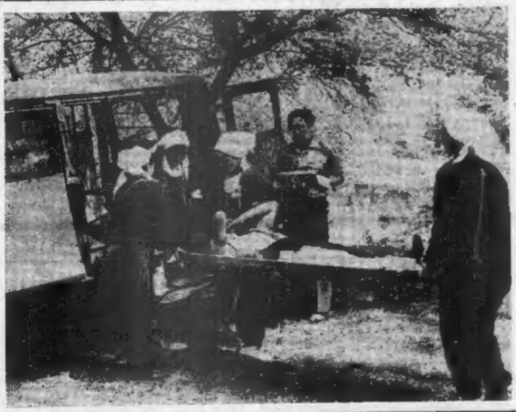

◆

Укх денош чакхъяьлар саидружинай республиканск яхь. Цига деакъа лоацаш яр Ведено, Урус-Мартана, Гудермеса, Грозненски, кхыча районий санитарни дружинаш.

Эггара дикагIа кийчъенна яхь дlайихьар Грозненски районерча Ермоловски коа тIарча оалхазарий фабрика саидружинас. Цудухьа цунна елар хьалхара моттиг.

СУРТА ТIА: яхье дакъа лоацаш ба ермоловцаш.

В. ЮНЦЕВИЧА сурт.

◆

КАГИЙ НАХИ МЕХКАРИЙИ!

РСФСР ЦСУ
УЧЕТА МЕХАНИЗАЦИ ЯРА
ГРОЗНЕНСКИ ТЕХНИКУМО ДIАКХАЙКАДУ

1983—1984 дешара шера дийнахьарча а заочни а отделенешка 8 а 10 а классаш яьха дешархой деша хьайбеш хилар.

Дийнахьарча отделене укх специальностегIа:

1. Техник-электромеханик.
2. Учета механизаци яра техник (10 класс яьккхараш мара эцац).
3. Промышленни учета бухгалтер.

Заявленеш хьайю 1 июне дена 14 августага кхаччалца 10 класс яьккхарашкара, хIаьта 8 класс яьккхарашкара 1 июле дена 31 июлага кхаччалца.

ДIадара экзаменаш: 1-ча дена 20 августага кхаччалца.

8 класс яьккхарашкара: эрсий мотт (диктант), математика (дувцаш).

10 класс яьккхарашкара: литература (сочинени), математика (дувцаш).

Заочни отделене (10 класс яьккхараш мара дlаэцац) укх специальностегIа:

1. Промышленни учета бухгалтер.
2. Учета механизаци яра техник.

Заявленеш хьайю 3 мае дена 10 августага кхаччалца.

ДIадара экзаменаш:

1-ра поток: 10-ча дена 20 июнага кхаччалца.
2-гIа поток: 10-ча дена 20 июлага кхаччалца.
3-гIа поток: 10-ча дена 20 августага кхаччалца.

ДIадара экзаменаш: литература (сочинени), математика (дувцаш).

Кхычахьара тIабаьхнарашта общежити лу.

Техникума адрес: 364060, г. Грозный, Кирова проспект, 8; телефонаш: 3-56-30; 3-54-74; 3-58-33.

Техникума дирекци.

ТЕЛЕВИДЕНИ

23 ИЮНЬ
II ПРОГРАММА

16.30 — Дешархошта. Кинопрограмма.
17.30 — «Деахъарий а — алата санна терко а!» (нохчий меттала).
18.10 — Киножурнал.
18.20 — «Нохч-ГIалгIайче гIолла».
18.40 — Фильм-реклама.
18.45 — Хьуьнъаш-83. «Хий тохар — поархIаме гIулакх».
19.00 — Телевизиони фильм.
19.10 — «Нийсача новкъа». Телеочерк.
19.25 — «Творчески лакара наьнъаца». «Автоспецоборудовани» завод. Передача 2-гIа.

24 ИЮНЬ
II ПРОГРАММА

16.05 — «Сийлахь - боккха Даьхен тIом». Фильм 20-гIа — «Малав ца хов салте».
17.00 — «Халкъа депутатий Советашка» (гIалгIай меттала).
17.30 — Изобретателий рационализаторий Денга (нохчий меттала).
17.40 — «Замнико» (гIалгIай меттала).
18.10 — «Нохч-ГIалгIайче гIолла».
18.30 — Фильм-реклама.
18.35 — «Телеиьшархоча хаттар оттаду, критика ю, хьахам ду...».
19.05 — «Заха» вокально-инструментальни ансамбла концерт.
19.45 — «Вийса даьчъала хийла шун, бераш!».
19.58 — «Самарера сатем боабаь бийсаш». Художественни фильм. 1-ра сери.

РАДИО

23 ИЮНЬ

7.20 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам.
7.25 — «Юрт: гIулакхаши проблемеши» (гIалгIай меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
8.23 — «Сердало» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (нохчий меттала).
8.33 — Передачай программа (гIалгIай меттала).
8.36 — Музыкальни антракт (гIалгIай меттала).
8.40 — «Дега лоlамагIа» яха радиовыпуск (нохчий меттала).
11.15 — КПСС ЦК июньски (1983 шера) Пленума соцамашца декхар тIадул (нохчий меттала).
11.30 — «Самашкински консервщикаш болча». Репортаж (гIалгIай меттала).
11.45 — «СССР Конституце» цIерагIча совхоза механизатора Вадалов Салманага доьйийта музыкальни радиооткрытка (гIалгIай меттала).
15.15 — Концерт (нохчий меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
17.16 — РСДРП II съезда 80 шу дизарга. «Нохч-ГIалгIайчен культура дегIаяр» (эрсий меттала).
17.31 — Лирически иллеш (нохчий меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 — Хоамаш.
18.40 — «Атеист» яха радиожурнал (гIалгIай меттала).

УКВ

18.00 — «Лермонтовн музыкей». Музыкальни очерк.
19.03 — Нохч-гIалгIай музыка концерт.
20.13 — «Летчика воl». А. Чурсина дувцар (нохчий меттала).
20.27 — «Къона оазаш». Концерт.

24 ИЮНЬ

7.20 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам.
7.25 — «Юртара Iуйренаш». Хаоттамах бола хоам.
8.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
8.23 — «Ленинан некъ» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (нохчий меттала).
8.33 — Передачай программа (гIалгIай меттала).
8.36 — Сакъердаме иллеш (нохчий меттала).
11.15 — «Литературни Нохч-ГIалгIайче» (нохчий меттала).
11.35 — Музыка (нохчий меттала).
11.45 — «Гуранье дlадийна, илат чуэцаш латт». Репортаж (гIалгIай меттала).
15.15 — «Лазархон питилетнене» (гIалгIай меттала).
15.35 — Музыкальни антракт (гIалгIай меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам.
17.16 — «Коммунисташ — илат чуэцача». Репортаж (гIалгIай меттала).
17.31 — «ЦIа сийгаш» (гIалгIай меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 — Хоамаш.
18.40 — «Бизнесмени хьайбаш лелалери».

УКВ

18.00 — А. Россини. «Золушка». Оперетта монтаж.
19.02 — «Талантий дукха бесаш» яхача циклара передача.
20.03 — «Дах безам». У. Викстрема дувцар (нохчий меттала).
20.18 — Нохч-ГIалгIай шира иллеш.

«ЛОРАЛУШ ХИЛА — IАЛАМ!»

Проектин документаце тIа ядаь даьинадар Кареле дукхьалхара Iаьржача металлурге предприяти йола Костомукшски горно - обогатительни комбинат хьалъе йолае боккхо луш дола деррига кулгаш. Инйиа хоадан баь яр тIеххьяра деталеш. гIишлоншошта еннаяр тIеххьяра рекомендацеш. Амма болх дlаболабала беза тIеххьяра ха хьалтIаэттачул тIехьагIа горноруди промышленноста предприятешта проектировани яра йолча Ленинградски института («Гипроруда») тIишлонхошка дlапалуш соцадир документаш. Проекта кулгалхоша сагота болаш докладаш йора институте гIолларча шоай коллегашта, хIанзза къамаьл хиннад шоай Кареле писателий группаца. Правительствении планировани ечей организацей цIерагIа а доацаш, духхьала шоай, Карельски АССР писательски организаце цIерагIа хаттар дир цар проектировщикашка: де мел дезар даьдий-теш, цига хьалъотта безаш болча Кареле эггара боккхагIа болча гIирса гонахьарча гонна зе дергдоаца хIама дара? Комбинат хьалъе лаьрхIа ма йий ше дунен тIа хьахиннача тайпара цlенача, из бlехьергйола хIама юкъедаланза йолча тайге, гонахьа ма дий Iалажате цlена хий чу а дозий дола итташ Iамаш. ТIаккха укхаза-м переработка ергьайий, сера а йовлаш долча бlаьш миллионаш тоннаш долча аьшка рудана. Латташ йий-те проекта тIа «Лорале — Iалам!» аьнна йола символически штамп.

Ленинграде Мойка яхача догача хи йисте «Гипроруда» институт чуйолча № 86 йолча цlагIа аз теркалдир квадраташ, кхосабаргаш, гольгаш гIахнина карта. уж геттара дукха яр европейски дакъа тIа. ГаьнарчаКъулбаседе, Юкъерчаазиатски республикашка, мехка кхыча районашка. Условни знакаш — уж институто проекташ увттаь предприятеш — апатитови, серни, асбестови рудникаш. цlера йовхал ловш болча лоабата, флюсови известнякий карьераш. Къаьстта дукха я карта тIа условни белгалонашта юхне «ГОК» (горно-обогатительни комбинат) яха кхо алап латта моттигаш. Костомукшски ГОК я тIехьарча шерашка института проект оттае йийза эггара боккхагIа йола предприяти. Проекта автораштa дагадоагIа Кареле пу гаьнарча районе шоаш духхьашха хинна. ДагадоагIа писателашa ишшъа яьхар а.

— ХIанз, — дувц проекта керттерча инженера Шадрин Владимирa, — Костомукшски горно - обогатительни комбината хьалхара эргIа болх бе йолаеннача хана, рьза а волаш ала йиш я са, тхоаш Iалама хьалхашка цунах эхь хета ца дезаш цlена да аьна.

Оаха, проектировщикаша, чIоагIа теркам тIабахийта ладийгIар цу хана карельски писателаша дийцарашка, хIаьта царна дагадаьлар кхета а дир. Дуккхаза уйлаш йир оаха чертежий, цар яьххача бесса, хIаьта тхоий проекта цхьадола хIамаш хийца а хийцар. Къоастадаь аьлча, цlаькха а хьежар промышленни майда хила езача моттигата. Цо йиш хилийтар гонахьара Iамаш «цlогамий», вешта аьлча, специалисташа оалача тайпара, горно-обогатительни предприяте юхьюсарий, зеяеча влиянех лораде. «ЦIогамаш» лоаттаду моттиг гонахьа плотина а яь дlакъоастайир. Цул совгIа, даккха лаьрхIа па хиина лаьрхIа дола (дагадоххарагIа аьлча, дукха жах баха) канал даьккхар, цо йиш хулийт хий лоаттадеча моттига экологически режим толха ца яйта.

Кареле Iилманхоша рекомендацеш елар лоамаш вырaботкашта рекультиваци яра, моттигера дикача фух дола чкъаьрий лорадара, хIаьта ишта хьунаши лаьтташи промышленни производства тарлуча воздействех лорадара даькъа.

Хьалъеш латт горно - обогатительни комбината Iполлагlчеи кхоалагIчен эргIагIа хьалъе еза объекташ. Цунца цхьан ду хьалъеш латтача гIишлоша гонахьара Iалам лорадара тIадераалаь гIулакхаш. Карелски АССР Лакхехьарча Совета Iалам лорадара йолча комиссе тIайцар гIишло хьалъеш латтача моттига юххерча Каменни озера районе заповедник хьаирах бола лаьрхIа соцам. 86 эзар гектар йолча територе тIа кхы хозаш дац детта диг е хьекха херх, дувлац укхаза чарахьий герзаш а. Цхьайнна а саго кхы кхерабергбац укхаза акха сай, канадски бобр, тайпа ча, къора а кlай а моашаш.

Автоном НЕПОМНЯЩИЙ.
АПН корреспондент.

Хаоттамаш

Тахан республике гIоллеи Грозней хувцалуш морхаш а йолаш, бийсана юкъ-юкъе кхайсса догIа а делхаш (из ди къувкъаш хила тарлу), малхбузехьара секунда 3—8 метр, хIаьта догIа доагIача хана 17—22 метр сиха мух а хьекхаш, фегара температура республике гIолла 13—18, Грозне 16—18 градуси, тховсара 10—16 градуси йовхал а йолаш ха хила тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителa — 2-85-07; бехктоххама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-54-04; промышленностеи транспортеи — 2-65-01; юрта бохама — 2-47-84; культура — 2-64-75; кисьмой — 2-56-87; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-56-87; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинарей, ереи, шоаттеи деношка

СФ00158. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 3252.